

Z P R Á V Y
JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ
PŘI ČSAV

ROČNÍK XXIV
3
1982

P R A H A

J E D N O T A K L A S I C K Ý C H F I L O L O G Ů

IN MEMORIAM EVY KAMÍNKOVÉ

Jana Zachová (Praha)

6. dubna 1983 uplynul rok ode dne, kdy se náhle a uprostřed pilné práce uzavřela životní pouť univerzitní profesorky PhDr. Evy K a m í n k o v é, CSc., která svou celoživotní prací výrazně přispěla k rozvoji české medievistiky.

Již před druhou světovou válkou působila vedle svého učitelského povolání jako externí spolupracovnice České akademie věd při zpracovávání středověkých literárních rukopisných památek české provenience, zajímala se o latinskou paleografii, lexikografii i literaturu. Příchod na filozofickou fakultu KU v Praze v roce 1954 jí umožnil skloubit velké zkušenosti pedagogické s rozsáhlými odbornými znalostmi.

Pedagogickou prací vykonávala vždy s nevšedním zájmem a na vysoké odborné úrovni. Přednášela středolatiniskou filologii jak pro posluchače latiny, tak pro posluchače archivnictví, ale konala i přednášky o latinské versologii, vedla stylistické a lexikografické semináře atd. Od roku 1963 byla vedoucí katedry věd o antickém starověku. Zajímala se i teoreticky o problémy vyučování latině a o metodické otázky, publikovala i řadu statí zabývajících se těmito otázkami. Již v padesátých letech se podílela na přípravě středoškolské učebnice latiny a ani později neopomíjela práci na dalších učebnicích a učebních textech. Vynikající úroveň její pedagogické práce byla po zásluze oceněna v roce 1974 udělením titulu zasloužilá učitelka.

Ve své vědecké činnosti se zaměřila na otázky jazyka a stylu naší latinsky psané středověké literatury. Svou pozornost posléze soustředila na problematiku husovskou a publikovala řadu větších i drobnějších studií směřujících k poznání Husova díla. Její gramatické studie, jimiž obrátila pozornost ke zkoumání jazykového fenoménu Husova, zůstanou nedílnou součástí české husovské literatury. E. Kamínková nechápala středověké literární projevy jako izolovanou oblast, ný-

brž snažila se na jedné straně ukázat jejich vztahy k antice, na druhé straně právem zdůrazňovala jejich svébytný charakter, podřízený zákonitostem společenského vývoje. S úspěchem užívala svých bohatých znalostí filozofických a historických k marxistické interpretaci textů. Podstatnými rysy její vědecké činnosti jsou filologická přesnost, hluboká znalost materiálu i snaha o pochopení tendence díla a odhalení dialektické jednoty rozbořením obsahových a formálních souvislostí.

Vedle pedagogické a vědecké činnosti pracovala i literárně. Vynikla jako překladatelka obtížných středověkých textů do moderní češtiny a zůstane po ní i mnoho anonymní práce: dlouhá řada univerzitních diplomů, provolání a dopisů psaných ušlechtilou latinou, vynikající citem pro věc i sloh. Se stejným pracovním zápallem a odborným rozhledem se věnovala i práci v redakční radě Slovníku středověké latiny, nejprve jako její členka a později jako její předsedkyně. Dlouhá léta působila ve výboru Jednoty klasických filologů a po smrti L. Varcla převzala vedení redakční rady Zpráv JKF. Účinně se podílela i na redakční práci v Listech filologických. Její svědomitost, erudovanost a vysoká náročnost k sobě i spolupracovníkům jí vždy získávala vážnost, úctu a obdiv k její neúnavné pracovitosti.

Stranou nezůstala ani veřejně politická činnost. Zastávala řadu významných funkcí na filozofické fakultě. Zvláštní zmínky zaslouží její činnost proděkanská v letech 1969-73, která na ni jako na jedinou ženu tehdejšího kolegia děkana kladla neobyčejně vysoké nároky tím spíše, že ji vykonávala v době pro naši společnost zvlášť těžké. Ani po svém odchodu do důchodu (1977) nepřerušila E. Kamínková své pracovní a osobní styky s katedrou a fakultou, pokračovala dále i v práci v redakčních radách.

Teprve smrt ji nečekaně a nenávratně vytrhla z kolektivu přátel a blízkých spolupracovníků. Vždy budeme mít vděčně na paměti její poctivé, lidské a otevřené jednání i všechnu práci, kterou pro svůj obor vykonala.

Č L Á N K Y

PREKLADANIE GRÉCKEJ A LATINSKEJ POÉZIE DO SLOVENČINY

II.

Miloslav Okál (Bratislava)

Konspekt:

Ferdinand Stiebitz a hľadanie nových ciest. Nováková, Bureš, Pokorný, Šrámek, Fišer, Krátký

Na Slovensku po druhej svetovej vojne. Okál, Šafár, Minárik-Vyvíjalová, Žigo, Bunčáková

Básnici prekladatelia. Mihálik, Turčány, Feldek, Kostra

Závery

Literatúra

Králov boj o českú prízvučnú prozódiiu sa skončil, ako sme videli, jeho víťazstvom a o štvrtstoročie ho zhodnotil k tomu obzvlášť povolaný jeho žiak Ferdinand STIEBITZ. V prednáške, ktorú predniesol v Jednote klasických filológov v Čechách a ktorú neskoršie publikoval v Listoch filologických (1921), konštatoval, že Králove zásady sa ujali, že sa česká časomiera odstránila, že v prekladaní antickej poézie nastal formálny poriadok a že aj česká slovesná tvorba sa obohatila o dôstojné výtvary a o nové formy. No Stiebitz preda zapochyboval o správnosti niektorých Králových zásad.

Nazdával sa, že sa nesmie úzkostlivo lipnúť na časomerných schémach, a pri nápodobe žiadal, aby sa napodobnené útvary zhodovali s povahou jazyka, aby sa budil dojem estetického krásna a aby prekladateľ nebol násilne obmedzovaný vo svojej tvorčej činnosti. Bol za to, aby sa všetky stopy o viac ako štyroch základných dobách napodobňovali skôr so zreteľom na počet slabík

ako so zreteľom na ich ikty alebo rytmické pomery.

Po Stiebitzovej prednáške komisia, známa ako "m e t r i c - k á k o m i s e" a zložená zo Stiebitza, Otakára Jirániho, Karla Hrdinu, Kláry Pražákovéj, Otakára Smrčku a Otakára Zicha, zrevidovala prekladateľské zásady o prízvučnom napodobňovaní a poverila Stiebitza vypracovať návrh o úpravách prízvučného napodobňovania. V zásadnej otázke ako prekladať Stiebitz odmietol prozaický preklad, rýmovaný preklad, preklad ľubovoľnými prízvučnými útvarmi, či už rýmovanými alebo nerýmovanými a kombináciu prízvuku s časomierou. Navrhol pripustiť najmä pre lyrickú polymetriu voľný rytmus, viazaný rozsahom pôvodných rozmerov, ale pre určité formy stanoviť len určité obdoby. Konечно navrhol stanoviť pre pevné časomerné metrá pevné prízvučné schémy.

Čo sa týka jednotlivých stôp, tu pri trochejoch, jamboch, daktyloch a anapestoch navrhoval pre prízvučnú prozódii používať dvojslabičné (pre trocheje a jamby) a trojslabičné (pre daktyly a anapesty) stopy, pričom pri jamboch a anapestoch jednoslabičnú popripade aj dvojslabičnú predrážku.

Ioniky navrhoval nahrádzať dvojslabičnými a trojslabičnými taktami, napr. láska vášnivá, bolem zjitřená,
vnáší do srdce neklid hlodavý.

Choriamby odporúča nahradiť trojslabičnými a dvojslabičnými taktami, napr.

Hrozně mě děsí, hrozně mě děsí
moudrý ten věštec výroky svými.

Pre vzostupné ioniky navrhoval tvar x x x x x:

Můj zkalený zrak pln touhy se chví,
co na krátký čas duch běsu je prost,

alebo jeho ľahší tvar -

Ach, otčino drahá, rodičko má,
já zradil jsem tebe, vrtkavý rab.

Paiony radil nahradiť trojslabičnými stopami a premiešať ich štvorslabičnými stopami -

Daleko široko nehostinná pustina.

Dochmiže doporúčoval nahraďiť celkami z jednoslabičných, dvojslabičných a trojslabičných slov.

V pentametri pripúšťal popri zakončení obidvoch kól jednoslabičným slovom aj možnosť zakončenia prvého kóla dvojslabičným slovom.

Stiebitz kládol dôraz na myšlienku a na výraz a nazdával sa, že formu treba niekedy obetovať. V gréckych lyrických piesňach navrhoval upustiť od verného napodobňovania. Svoj článok Stiebitz ukončil slovami: "Jestliže však príjde skutočný básnik, ktorý se nebude starať o naše pravidla a svým uměním oživí staré dílo v nový a velký čin, budeme mu za to jistě všichni vděční."

Od výjdenia Stiebitzovho článku sa v Čechách veľa prekladalo a sám Stiebitz si vydobyl popredné miesto v dejinách českej prekladovej literatúry. Preložil (uvádzam len poéziu) Ovidiove Metamorfózy, Aischylovu Oresteiu, Sofoklovu Antigonu, Oidipa kráľa, Elektru a Stopárov, Euripidovu Medeiu, Aristofanových Acharňanov, Jazdcov, Mier, Vtákov, Lysistratu, Žaby, Ženský snem a Pluta, ďalej Sapfina básne a predovšetkým rozsiahly výbor z gréckej lyriky. Stiebitz zachovával zásady vyjadrené v jeho článku a jeho preklady svedčia o jeho prekladateľskom majstrovstve. I keď sám v preklade gréckych elegikov ukončoval obidve kóla pentametra jednoslabičnými slovami, vo väčšine prekladov elegických distich sa pridržiaval druhého spôsobu (prvé kólon ukončoval dvojslabičným slovom), aby sa vyhol dvom prízvukom za sebou. Ďalšou Stiebitzovou novinkou bolo nahradenie jambického trimetra blankversom (zaiste pod vplyvom Wilamowitza) v dialogických častiach gréckych divadelných hier. Výnimku urobil len v preklade Medeie.

Z početných českých prekladateľov, ktorí od vzniku či obnovenia samostatnosti Československej republiky sprístupnili našej verejnosti diela antickej poézie, uvediem len tých, ktorí sa nejakým spôsobom odchyľili od zachovávaného úzu a hľadali nové cesty prekladania antickej poézie.

Na prvom mieste sem patrí Julie NOVÁKOVÁ. Roku 1945 vydala preklad Lucrétioveho diela O podstate světa, v ktorom sa od-klonila od zaužívaného prekladania hexametra. Preložila ho síce hexametrom, ale mu usekla prvú stopu alebo celkom, alebo ju nahradila jednoslabičnou predrážkou. V doslove napísala, že pokiaľ ide o diela, akým je Lucrétiovo, je jedrná próza lepšia ako remeselný verš filológa a že preto početní prekladatelia ho prekladajú prózou. Podľa nej sa hexameter v moderných jazykoch celkom neosvedčil a český prízvučný hexameter vraj jednak unavuje čitateľa svojou jednotvárnosťou a významovou cezúrou, jednak je stavaný zo šiestich plnovýznamových slov, kým vraj originál ich poskytuje priemerne päť, čo vraj núti prekladateľa pridávať významy na úkor uzavretosti antického verša. Preto išla vlastnou cestou. Skrátený hexameter si vraj nežiada cezúru a dosahuje hybnosť, hutnosť a monumentálnosť. Na porovnanie uvedieme preklad Novákovvej a preklad Josefa Koláře:

II 14 - 23:

Nováková - Ó slepá srdce, vy neobhé dušičky lidské!
 V jakých to životních tmách a nebezpečnostvích
 plyne váš kratičký věk! Což nechcete vidět,
 že vaše bytost si nežádá ničeho více,
 než ujítí bolesti těla a kochat se v myslí
 příjemným citem, starosti prosta i strachu?
 Naší tělesné schráně postačí málo,
 ba velice málo, aby se bolesti zbyla
 a mohla si dokonce schytat nejednu rozkoš.
 Většího požitku ani příroda nechce ...

Kolář - Ubohé lidské myslí, o slepotou raněná srdce!
 V jakých temnotách jenom a v jakých nebezpeč-
 nostvích
 uplyvá krátký náš život! Což není vidět, že
 vždycky

příroda toho, jen toho si žádá, abychom mohli
jestliže na hony bolest je vzdálená těla, i duchem
příjemné rozkoše užít, vši starosti prostí
a strachu?
Pokud těla se týče, je pro nás potřeba proto
máta, jak vidíme, věcí: buď aby nás zbavily
strastí,
anebo aby nám mohly o rozkoši poskytnout mnoho.
Příroda sama však někdy se neshání po něčem
lepším ...

Po druhý raz sa Nováková odklonila od zaužívaného spôsobu prekladania hexametra v preklade Mussiovoho diela Hero a Leandros z roku 1946, ktorý preložila alexandrinom, neviažúc sa, ako sama píše, na prísne striedanie prízvukných a neprízvukných slabík:

Pěj lampu, bohyně, a tajné lásky žal,
za kterou po vlnách se noční plavec bral,
půlnoční líbáňky, jež nedočkaly rána,
Sestos a Abydos, jenž podnes vzpomíná,
jak hořel Leandros i snubní svítlna,
lampa, již volala ho tajnosnubná panna ...

Po tretej raz sa Nováková odklonila od zaužívaného spôsobu prekladania hexametra v preklade Hesiodovho diela Práce a dni, ktorý vydala roku 1950. Preložila ho totiž skatalektickými trochejskými dimetrami:

Músy z Pierie, pojdte;
vy písňami slavívate;
pojdte, oslavujte Dia,
svého otce vychvalujte;
skrz něho jsou lidští muži
slovutní i neslovutní,

bezejmenní nebo jmenní
z vůle velikého Dia.

O 26 rokov neskoršie vydala Nováková preklad celého Hésioda pod titulom Hésiodos, Železný věk, v ktorom však použila daktylský hexameter:

Múzy z Pierie, vy písněmi dáváte slávu:
pojděte, zvěstujte Dia a svého velebte otce!
Skrze něho jsou lidé buď neznámi anebo slavní,
z vůle velkého Dia jsou neslavní stejně jak známí.

Ak vo vydaní z roku 1950 svoj nový postup neodôvodnila, vo vydaní z roku 1976 len komentovala svoj experimentálny trochejský verš.

Na druhom mieste sem patrí Ivan BUREŠ, prekladateľ Ovidiových Metamorfóz, Fastov, Umenia milovať, Liekov proti láske a Lások, ktoré všetky preložil v prízvučných pôvodných metroch, teda Metamorfózy v hexametroch a ostatné v elegických distichách. Roku 1946 však vydal preklad Ovidiových Heroíd pod titulom Dopisy lásky, no nepreložil ich v pôvodných elegických distichách, ale v rýmovaných alexandrínoch. Svoj odklon od pôvodného metra odôvodňoval tým, že prízvučnou nápodobou nie je možné vystihnúť pôvab časomerného hexametra a pentametra, keďže striedaním daktylov a trochejov sa narušuje daktylský ráz verša a verše zo samých daktylov sú zasa nepôvabné a jednotvárne. Sám použil namiesto hexametra trinásťslabičný a namiesto pentametra dvanásťslabičný alexandrín. Nazdával sa, že sebelepší doslovný preklad, filologicky celkom dokonalý, nemožno nazvať prebásnením, lebo pri tom vraj chýba invenčná vrelosť a samovoľná tvorivosť. Zo svojich predchádzajúcich prekladov pokladal preklad Metamorfóz a Fastov za parafrázu čiže voľný preklad, a ostatné za doslovné preklady, za aké pokladal aj preklad Stiebitzových Metamorfóz a Merlíkových

Žalospevov. Bol presvedčený, že sebedokonalejšie filologické preklady, akými sú vraj Jirániho preklad Horatiových Ód a Stiebitzov preklad gréckej lyriky, síce sviatia dokonalosťou, ale vraj nehrejú. A sám doporučoval čitateľovi, aby si porovnal Mertlíkov preklad Heroíd s jeho Dopismi lásky, lebo vraj len tak sa spoznajú prednosti a vady dokonalého doslovného prekladu a prebásnenia.

Roku 1960 uverejnil Jaroslav POKORNÝ svoj preklad Plautovej Mostellarie pod titulom Komédie o strašidle. V dialogických častiach síce zachoval jambický rytmus, ale nedodržiaval počet stôp. V druhej scéne zachoval trochejský rytmus a zväčša aj počet stôp, ale pridal rýmy:

Přemýšlel jsem, hledal, pátral, hádal,
hlavu lámal, dumal i celé dny,
rozbíral to ze všech stran a bádal,
čemu je tak člověk podobný.
V čem bych našel příklad pro člověka,
co ho nemine a co ho čeká.
A já říkám - ať to taky znáte -
mladý člověk je jak nový dům.
Nechte si to vyložit a dáte
taky za pravdu mým důvodům.

A týmto rozmerom preložil aj jambické oktonáre. V tretej scéne nahradil pôvodné jambické septenáre katalektickými jambickými senármí a taktó nahradil aj trochejské septenáre (347 n.). Bakchijský rytmus (v. 690 n.) nahradil trochejským a opäť pridal rýmy:

To byl oběd! Pošušnění!
Rok jsem se tak nenajed!
Moje si jak z udělání
dala dneska záležet.

Ale potom! Povídá mi:
"Konečně jsme, starý, sami!"
Ouvej! Jak když ukrajuje!
Moh jsem vědět - čas ji vem -
když mi takhle podstrojuje,
co má baba za lubem!

Roku 1962 vydal Vladimír ŠRÁMEK překlad Propertiových elégií. V doslove napísal, že ho neprebásnil pôvodným metrom, a dodal: "Jestliže jsem před léty neuměl vtěsnat do metra, pro nás dnes nepřirozeného, Homéra, tím méně se mi zdálo možné komolit pro dnešního čtenáře bolestně rozjitřenou, vášnivou poezii Propertiovu. Jeho verše jsem mohl tlumočit pouze moderní, dnešní řečí. A jestliže jsem v nich chtěl odkrýt člověka a básníka, bylo nutno vyloupnout ho z břemene formy." A nepreložil ho jednotne, ale rozličné elégie rozličnou formou. Uvedieme niekoľko veršov a súčasne tie isté verše v Mertlíkovom preklade:

Šrámek: Nejdřív se Cynthie na mne zadívala
(a já byl do té chvíle kluk nezkušený),
zlomila hrdost mladické nerozhodnosti
a položila mi směle patu na skloněnou šíji.
Počal jsem cudná děvčata nenávidět
a bez plánu žít.
Teď je to rok, co štve mě vášeň,
snad bozi sami se proti mně spikli.

Mertlík: Cynthie první jala svým zrakem mé ubohé srdce,
jehož se nedotkla dřív touha a milostný žár.
Tenkrát mně přinutil Amor, bych sklonil odolné oči,
a mou zdolanou šíji vítězně nohama stisk,
až mně ten nedobry bůh pak naučil nenávist chovat
k cudným, zdráhavým dívkám, nadto i bezradně žít.

A již mi po celý rok ta vášně milostná trvá;
přesto mě stíhají bozi doposud nepřízní svou.

Roku 1964 vydal Jan FIŠER překlad výboru z Ovidiových Heroíd pod názvem Listy heroin a v poznámce k překladu napsal, že napriek tomu, že v češtině sú už dva preklady tohto Ovidiovho diela (Mertlíkov v elegických distichách a Burešov v rýmovaných alexandrínoch), preložil Heroidy znova, no nepreložil ich vraj formou monotónneho elegického disticha, ale voľným daktylsko-trochejským útvarom, ktorý si vraj predsa uchováva povahu daktylsko-trochejského verša a má vyjadriť dôslednejší vzťah medzi striedaním duševných nálad a citov heroin a mnohotvárnou intonáciou verša.

O tri roky neskoršie Fišer publikoval preklad Claudianovej básne o únose Proserpíny pod titulom O únosu Persefony. Bol to prvý preklad Claudianovej básne do češtiny. Ako v predošlom preklade, aj tu Fišer sa odklonil od pôvodného hexametra, no tentoraz neuviedol dôvod. A ako v Listoch heroina aj tu je rytmus väčšinou daktylsko-trochejský, bez zachovávanía rovnakého počtu stôp:

Vzrušená mysl má mně velí vznešeným zpěvem oslavit
spřežení uchvatitele z podsvětních hlubin,
jak tajnarský víz tmou zahalil oblohu plnou hvězd
i temným mrakem pohlčený svatební průvod
Persefony, jež vládne v říši stínů.
Postůjte nezasvěcení!

Již myšlenka lidská
ze srdce mého nadšením tvůrčím je vypuzená
a hrudí mou celou duch vane Apollónův!

Roku 1964 vydal Šrámek preklad novonájdeného Menandrovho Dyskola. Vydal ho spolu s prekladom Menandrovej hry Rozhodcovia pod názvom Čí je to dítě a Dědek. V preklade Dyskola hned v prvej scéne nahradil jambické trimetre voľnými jambicko-anapestickými a daktylsko-trochejskými veršami -

Tak, atická Fylé říkají tomuto místu
a tahle svatyně, z které jsem vyšel, abyste věděli,
je taková, řekněme, nadace počestných měšťanů
a těch, kdo se dřou na polích mezi tím kamením.
Tadyhle vpravo, nu za mnou, tam bydlí Knemón,
nelíba, to není člověk, protiva protivná;
nemá rád nikoho, nemá rád veselý zástup,
co říkám zástup, nemá vůbec rád lidi,
za celý život nenašel vlídné slovíčko pro nikoho.
Nikoho neosloví, ani když soused by potřeboval,
a nepozdraví ani mne, Pana.
atď.

Text v mojom nepublikovanom preklade znie:

Ráďte si predstaviť, že tu je atická
Fyla a jeskyňa Nýmľ, čo z nej vychádzam,
je dobre známa svätýňa; tá náleží
Fyľanom a tým, čo sa drú tu v kameňoch.
A toto pole vpravo, Knemonovo je.
Ten človek cíti k ľuďom odpor nesmierny,
s nikým sa neznáša a dav tiež nemá rád.
Čo vravím? Dav? Hej. Žije on tu oddávna,
no za celý svoj život nepovedal nič
milého, neoslovil prvý nikoho
okrem mňa, Pana, keď jak sused prechádza
popri mne ...

V ďalšej časti jambické trimetre Šrámek preložil hneď
blankversom, hneď katalektickými jambickými trimetrami, hneď
zasa inými rozmermi. Knemonovo odôvodnenie svojej povahy,
zložené v origináli trochejskými tetrametrami, Šrámek prelo-
žil jambickým rytmom, zväčša blankversami a jambickými trime-
trami. Jambické septenáre z konca hry, preložil síce jambami,
ale zachovával len počet slabík, a len kde - tu nachádzame

jambický tetrameter s dierézou uprostred verša (Spíš poslouchaj, cos zanedbal, oč o všechno jsi přišel).

Roku 1965 vydal Radovan Krátký preklad Martialových epigramov pod názvom Pesměšky a jízlivosti, v ktorom upustil od elegického disticha, v ktorom je zložená väčšina Martialových epigramov, a preložil ich voľnými rymovanými veršami, pričom dôležitú rolu vo vydaní zohrala aj grafická úprava. Je len pochopiteľné, že pri zmeně metra menil niekedy aj text, ale v zhode so základnou myšlienkou Martialovho epigramu. Uvedieme niekoľko príkladov z jeho prekladov:

I 19: Pamatuji-li se dobře,
 mělas 3 + 1 zub,
pak jsi dvakrát zakašlala
 a byl fuč tvůj celý chrup,
takže nyní můžeš kašlat, kdy se ti to hodí,
 třetí zakašlání už ti neuškodí.

V 17: Když vykládala jsi nám rodokmen,
 bylo v něm mnoho veleslavných jmen
 a řekla jsi,
 že ani senátor či rytíř doufat nemůže,
 že bys ho chtěla za muže.
Nad každým jsi nos ohrnula,
 až nakonec jsi byla ráda,
 že za ženu tě žádá
 nějaký sluha -
 jistě nula.

VII 3: Tobě knížku dát
 se člověk bojí,
 abys nesplatil mu to tou svojí!

Za dvadsaťročného trvania prvej ČSR sa na S l o v e n - s k u prekladalo celkom málo. Staršia generácia, odchovaná maďarskými školami v období nástupu zosilnenej maďarizácie, si asi netrúfala prekladať a mladšia ešte nedorástla. Z prekladovej literatúry tohto obdobia, čo sa týka poézie, môžeme zaznamenať len niekoľko veršov z Ovidiových Tristií od Dušana Licharda a aj tie sú v časomerných elegických distichách. Bolo treba čakať na mladú generáciu, odchovanú už československými školami. A tá nastúpila už v posledných rokoch 2. svetovej vojny, no predovšetkým po nej.

Ako prvý sa ohlásil autor tohto prehľadu. Okrem početných veršov v preklade Senecových Listov (Martin 1947), v preklade Životopisov slávnych filozofov od Diogena Laertia (SAV 1954), v diele Laokoon a iné estetické štúdie (Slovenský spisovateľ 1961) a okrem spolupráce na prekladoch Sofoklovej Antigony a Oidipa kráľa (Diliza 1957, 1958) preložil M. Okál Aischylovho Prikovaného Promethea (Diliza 1960), Sofoklovho Oidipa na Kolone (Diliza 1961), Iliadu (Slovenský spisovateľ 1962), Odysseu (tamže 1966), Aristofanove Oblaky (Bratislava Wigand 1947), Acharňanov, Vtákov, Lysistratu, Ženy na sneme a Pluta (Tatran 1966), všetky básne Martina Rakovského (SAV 1974) a Juraja Koppaya (SAV 1980). Okrem toho preložil všetky ostatné Aristofanove komédie, Menandrovho Odľúda, básne humanistov Rubigalla a Purkirchera. V prekladoch sa pridržiaval a pridržiava Stiebitzových zásad. V prekladoch elegických distich kladie dvojslabičné slovo na koniec prvého kóla pentametra a v divadelných hrách prekladal časomerné trocheje, jamby, daktyly, anapesty a logaedy príslušnými prízvučnými veršami. Verše, zložené z 5-dobých a 6-dobých stôp ako aj dochmiže nahrádzal inými veršami, zväčša podľa Stiebitzových zásad.

Po Okálovi sa ozval jeho vysokoškolský spolužiak a niekoľkoročný kolega z nitranského gymnázia Ignác ŠAFÁR. Bolo šťastím jednak pre neho, jednak pre vydavateľstvo Tatran, jednak pre slovenskú prekladovú literatúru, že sa po čase stal

interným redaktorom vydavateľstva, kde mohol rozvinúť svoju činnosť a pripraviť slovenskej čitateľskej obci početné preklady z antickej poézie. Preložil Výber z Ovidiovej poézie (SVKL 1954), Ľúbstné elegie s rozsiahlymi ukázkami z Tibulla, Propertia a Ovidia (SVKL 1961), výber z Catulla a Plautovho Chvastúňa (SVKL 1962), výber z Horatiových ód a epód (SVKL 1965), Musaia (SVKL 1971) a konečne Ovidiove Metamorfózy (Tatran 1979). Už v prvých dvoch dielach (vo Výbere z Ovidiovej poézie a v Ľúbstných elegiách) preukázal Šafár pri skladaní hexametrov a elegických distich dobrú veršovú techniku s úsilím o zákonité cezúry. V elegických distichách ukončoval prvé kólon pentametra dvojslabičným slovom a len v niekoľko málo prípadoch v Ľúbstných elegiách použil aj druhú možnosť.

Vo výbere z Catulla, ktorý Šafár publikoval pod názvom Nenávidím a milujem, preložil zo 116 Catullových básní 51, pričom z 12 Catullových metier použil hexameter, elegické distichon, jambický trimeter, sapphickú strofu, falécky hendekasyllabus a glykonejskú strofu, a pri všetkých si počínal obratne a pridržiaval sa zásad zmienenej komisie z roku 1921. V preklade Plautovho Chvastúňa sa pridržiaval originálu pri prekladaní jambických trimetrov a trochejských tetrametrov (tieto posledné rozpisoval vhodne do dvoch riadkov), no v oboch prípadoch dosť voľne v tom zmysle, že síce zachovával príslušný rytmus, ale nie vždy počet stóp. Jambické tetrametre sú však vystihnuté len na niekoľko málo miestach.

Pomerne dobre sa Šafár vysporiadal s náročnými horatiovskými metrami. Zo 121 Horatiových lyrických básní preložil 63 (53 ód, 9 epód a Carmen saeculare). Z Horatiových metier nepoužil len alkmánsku strofu (I 7, 28, ep. 12) a elegiamb (ep. 11). Ionické tetrametre preložil trochejmi a 24. ódu III. knihy, u Horatia v 3. asklepiadskom systéme, preložil strofou z jambického dimetra a trimetra. Verše však skladal obratne a len veľmi zriedka narušil systém originálu. Tak ferrekratej 1. a 2. nie sú vždy na zákonitom mieste a v I 2 druhý verš poslednej strofy je u Šafára nie sapphický, ale faléc-

ky hendekasyllabus a podobne je tomu aj v Carmen saeculare v 1. verši poslednej strofy. Konečne v I 8 je prvá časť väčšieho sapphického verša (glykonej) nahradená trochejskou katalektickou pentapodiou. Nerytmický je 1. verš ódy III 13 (0 banduzijský stok) má byť - -, - vv,-.

Musaiov epos Héro a Leander preložil Šafár v pôvodnom rozmere, no z technických dôvodov (grafických) rozdelil hexameter do dvoch riadkov. Na rozdiel od hexametrov vo Výbere z Ovidia sú v tomto preklade dosť početné verše s dierézou po tretej stope, napríklad:

sťa druhá bohynä lásky. Cudná a hanblivá panna
ani raz nezašla si na družné besedy chasy.

Celá Frygia prišla, prišiel i Abydos blízky,
a je v nich aj dosť pochybných daktylov v prvej stope.

Vydanie posledného Šafárovho prekladu, preklad Ovidiových Metamorfóz, bolo rozhodne dôležitým edičným činom a významným prínosom do našej prekladovej literatúry. Preklad zaiste stál Šafára veľa práce, veľa času a veľa úvah pri výbere výrazových prostriedkov a práve vďaka týmto výrazovým prostriedkom je pôžitok čítať Šafárov preklad tohto najvýznamnejšieho Ovidiovo diela. Po formálnej (metrickej) stránke je však tento preklad v porovnaní s ostatnými Šafárovými prekladmi, zloženými v hexametroch, krokom dozadu. Je v ňom priveľa veršov o siedmich alebo piatich stopách (okolo 30) a je zamorený veršami s dierézou po tretej stope, ktorá rozpoľtuje hexameter na dve podobné polovice a zbavuje verš jeho charakteristickej vznešenosti a hudobnosti. A takýchto veršov je v Šafárovom preklade do 1700, teda každý siedmy verš. Daktylský hexameter nie je ani alexandrín, ani asklepiadsky menší verš, v ktorých je takáto dieréza zákonitá.

S gréckymi a latinskými menami majú prekladatelia antickej literatúry (a nielen poézie) ťažkosti. Šafár išiel svojou cestou a snažil sa byť dôsledný, no ani on sa nevyhol úskaliam. Ak v preklade Horatia meral meno Kalais trojslabične (III 9), v Metamorfózach ho meral neprírodné dvojslabične

(keby som sa mýlil a Šafár ho aj tu meral trojslabične, potom by sa mu verš končil neprípustne trojslabičným slovom). A -ay- v slove Kaystros Šafár považoval za dvojhĺasku (str. 40 a 104) a meno Cefeus meral raz trojslabične (kde Cefeus vládol), raz zasa dvojslabične (... dal vystrojiť Cefeus, str. 93). Ak meriame Nereidy trojslabične (str. 215), potom nemôžeme utvoriť gen. pl. Nereíd (str. 264).

Roku 1963 vydali Jozef MINÁRIK a Mária VYVÍJALOVÁ Výber z diela Jakuba Jakobea, latinský text s paralelným slovenským prekladom. Okrem daktylského hexametra, v ktorom je zložené hlavné Jakobeovo dielo *Gentis Slavonicae lacrumae, suspiria et vota* (Slzy, vzdychy a prosby slovenského národa), a elegických distich, v ktorých je zložená väčšina príležitostných básní, nachádzame vo výbere básne zložené 2. asklepiadským systémom, faléckym hendekasylabom, alkajskou strofou, strofou z troch trochejských tetrapodií a jednej jambickej dipodie, verše z rýmovaného trochejského tetrametra a zo strofy pozostávajúcej z hexametra a katalektického 2. ferekrateja. Všetky básne sú preložené v prízvučných pôvodných metrách.

V preklade Petroniovho Satirikonu od Jána ŽIGU (Tatran 1963) je vyše 600 veršov, zväčša hexametre, ale aj jambické trimetre, elegické distichá, falécke hendekasylaby, alkajský verš a iné. Metricky sa prekladateľovi najlepšie vydarili jambické trimetre.

Ako posledná z klasických filológov sa ohlásila Viera BUNČÁKOVÁ. Preložila Vergiliovu Aeneidu (Tatran 1969) a Sofoklovu Elektru (Tatran 1979). V Doslove k prekladu Aeneidy ďakuje manželovi, básnikovi Pavlovi Bunčákovi, že sa jej podarilo preniesť do modernej slovenčiny kadenciu Vergiliovho verša. Práve formálna (metrická) stránka je však najslabšou stránkou prekladu.

Po prvé, hexameter pozostáva zo šiestich stôp, no v Bunčákovvej preklade nachádzame aj takého verše:

II 523: Ani takých obrancov, aj keby tu s nami bol Hektor
x x, x x, x x, x x, x x x, x x x, x x

V 243: Vtedy syn Anchisov všetkých dal zvolieť, ako je obyčaj
 x x x, x x x, x x x, x x, x x x, x x x

XI 5: Na vršok postavil mohutný dub a koldokola z neho
 x x x, x x x, x x x, x x, x x, x x, x x

XI 793: Od môjho úderu a potom aj bez slávy vrátim sa domov
 x x x, x x, x x, x x x, x x x, x x x, x x

X 669: Skade som vyšiel? Kam idem? Kam újsť? Ako sa vrátiť?
 x x x, x x x, x x x, x, x x x, x x

Atď.

Po druhé, v poslednej stope hexametra je v časomiere spondej alebo trochej, v prízvučnej prozodii trochej, no nikdy nie daktyl. Za takmer dvesto rokov od vydania Palkovičovho prekladu 1. spevu Iliady sa v Čechách a na Slovensku zveršovali státisíce prízvučných hexametrov, ale okrem Palkoviča a Bunčákovej sa nikomu nepodarilo zložiť hexameter s daktylom v poslednej stope:

V 243 Vtedy syn Anchisov všetkých dal zvolieť, ako je obyčaj.

Po tretie, Bunčáková neberie do úvahy rozdiel medzi spondejom a trochejom. Ak totiž je spondej rovnocenný daktylu (4 základné doby a aj isický pomer tézy a arzy) a mohol ho nahradiť v každej stope a práve zásluhou spondejov hexameter získaval svoju melodickosť, úlohou trocheja v prízvučnom hexametri je paralyzovať jednotvárnosť hexametra, zloženého zo samých daktylov. Ale hromadenie trochejov ruší daktylský rytmus hexametra. A Bunčákovej hexametre majú v prvých štyroch stopách trocheje, napr.

V 212 Ako holubice, čo má

213 doma sladké hniezdo, keď sa

541 hoci on sám zrazil vtáka

Po štvrté, Bunčáková si neuvedomila význam cezúr v hexametri, že sa totiž nimi verš rozdeľuje na dve nerovnaké a nepodobné časti, z ktorých jedna má zostupný a druhá vzostupný rytmus a že práve táto rôznorodosť prispieva k vážnosti a vzne-

šenosti daktylského hexametru. Antickí básníci si boli toho vedomí a veľkú pozornosť venovali tejto stránke veršov a, neopak, vyhýbali sa tomu, aby sa im slová končili so stopou (okrem bukolstej diérezý). V Iliade a Odysei (spolu 28 000 veršov) nachádzame len jeden verš, kde Homar "zaspal" a vo Vergiliovej Aeneide (skoro 10 000 veršov) je tiež len jeden verš s touto diérezou, kým Bunčákovej preklad je nimi priam zamorený. Na-
príklad

VI 849 n.: Wo ty, Riman, pamätaj: Mocne nad svetom vládni!
To má byť trojím umením: ukladať podmienky mieru,
mierne sa správať k oddaným, spupných pokoriť vojnovú!

VII 293 n.: Och, to je plemä odporné! Trojský osud sa stále
prieči mojím zámerom! Podíhali na trójskych poliach?
Dali sa zajatci zajať? Spálila horiaca Trója

atď., atď. Spolu je ich 1411 (a to boli rátané len verše, v ktorých je diézeza spojená s interpunkciou). Ak k tomu prirátame hexametre s diérezou po druhej stope (a tých je 903), dostaneme závažné číslo ďalších problematických veršov.

Po piate: Tie isté slová pokladá Bunčáková raz za prízvučné, raz za neprízvučné, napr.: Tá vôňa jej dychu (xxx x V 647), ale tá tvár (xx V 648). Skroťte hnev! Už platí zmluva, už sme si všetky (XII 319); ... ktorú pri mojom odchode ni kraj/ trójsky ni hradby kráľa (IX 281). Šesťslabičné slovo sa meria raz trochejsky (Laomedontovho VIII 160), raz daktylsky (pri Asarakovom IX 256). Verš - Na vrchu hory bol les, kam mi nosili obeť (IX 84) - Bunčáková meria xxx, xx, xx,xx, xxx, xx, hoci správna miera je - xxx, xxx, xxx, xxx, xx, ale verš má len päť stôp. Na stovkách miest prekladateľka ráta s tempom a meria daktylsky skupiny slov, ktorých druhá časť je prízvučná. Nemožno totiž pripustiť daktylskú mieru vo výrazoch: čo chce vniesť, či to mám, keď se k nej, čo sa s ňou, keď chceš zísť, keď i mňa, nech sa tesť, dá jej hlas, ja ju dám, sám sa skvel, ja ti k tej atď. Ale nemožno pokladať za trocheje (nahradzujúce daktyly) výrazy: že z nich, och vlast', a mňa, ich

škrek, aj chrám, a s ním, aj cnosť, aj slúch, a z úst, a z vín, keď kráľ, aj zbraň, veď z vás, Tu Mars, a druh atď., atď.

V preklade Sofoklovej Elektry Bunčáková neuviedla, akými zásadami sa riadila pri preklade. Z prológu však jasne vyplýva jej úsilie vzbudiť u čitateľa zdanie, že pri preklade jambických trimetrov, ktorými sú v origináli zložené dialogické časti hry, napodobňovala jambický trimeter, no z uvedených prvých desiatich veršov jej prekladu a z ich metrickej schémy a zo schémy Sofoklových veršov jasne vyplýva chaos v rytme Bunčákovej prekladu:

Syn vládcu Agamemnóna, ktorý stál
 raz pred Trójou na čele slávnych gréckych vojsk,
 dnes konečne môže na tom spočinúť
 tvoj zrak, čo si vždy tak túžil uvidieť.
 Tu leží starodávny Argos, kraj,
 kde kedysi strečok trýznil peknú Ió,
 a za ktorým sa ti cnelo, Orestes.
 Hľa, tam je veľké lykijské námestie,
 kde sídli mocný boh, svetlonos Apolón,
 a vľavo sa vypína slávny Hérin chrám.

Sofokles	Bunčáková
- -, v -, - -, v -, - -, v v	x x́, x x́, x x x́, x x́, x x́
vv-, v -, - -, v -, - -, v -	x x́, x x x́, x x x́, x x́, x x́
v -, v -, - -, v -, v -, v -	x x́, x x x́, x x́, x x́, x x́
v -, v -, v -, v -, v -, v v	x x́, x x x́, x x́, x x́, x x́
- -, v -, v -, v -, v -, v -	x x́, x x́, x x́, x x́, x x́
- -, v -, v -, v -, v -, v -	x x́, x x x́, x x́, x x́, x x́, x
vv-, v -, v -, v -, v -, v v	x x́, x x́, x x x́, x x́, x x́
- -, v -, - -, v -, v -, v -	x x́, x x́, x x́, x x x́, x x́
- -, v -, - -, v -, v -, v -	x x́, x x́, x x x́, x x x́, x x́
v -, v -, v -, vv, v -, v v	x x́, x x x́, x x x́, x x́, x x́

Kým u Sofokla máme prísne zachovávané jambické trimetre, u Bunčákovej nemáme ani jeden zákonitý trimeter jambický a na-

miesto neho je len v jednom verši (5) jambická pentapodia, kým v ostatných veršoch ide väčšinou o vzostupné logaedy s nepravidelným postavením anapestov a bez zachovania počtu stôp. Jambické začiatky a ukončenia veršov trojslabičnými slovami alebo celkami (okrem 6. verša) majú budiť zdanie jambického trimetra, ale stred veršov je bez systému vyplnený jambickými a anapestickými stopami. A podobne ľubovoľne si Bunčáková počínala aj pri preklade zborových piesní.

K malému počtu prekladateľov z radov klasických filológov sa pridali aj básnici, MIHÁLIK, TURČÁNY a FELDEK. Prvý z nich, Vojtech Mihálik, absolvent klasického gymnázia, siahol tak po latinskej ako aj po gréckej literatúre. Preložil Ovidiove Lieky proti láske a Umenie milovať, Sofoklovho Vládcu Oidipa a Aristofanovu Lysistratu. V preklade Ovidiových diel, zložených elegickým distichom, sa držal pôvodného metra a pentametre prekladal obidvoma spôsobmi (ide o zakončenie prvého kóla pentametra). V preklade Vládcu Oidipa preložil jambické trimetre a trochejské tetrametre v pôvodných rozmeroch. Zborové piesne väčšinou preložil daktylskými veršami, ale na druhej strane obohatil rýmami, a to nielen rýmami jedného druhu. Kommos s Oidipovými nárekmi, bohatý na dochmijs, preložil jambickými veršami a opäť rýmovanými:

Mrak večnej tmy už vydýchnuť mi nedá,
nik nezaženie, nik ju nepremôže,
ó bože!
Tisíckrát beda! Stále nanovo
výčitka páli srdce vrahovo.
atď.

V preklade Lysistraty však nachádzame rýmy v celej hre, a nielen v zborových piesňach. V dialogických častiach zachovával jambický rytmus a aj rozsah jambického trimetra a len pri pároch so ženským rýmom ho prekračoval o jednu slabiku. V zborových piesňach sa pridržiaval pôvodného rytmu pri tro-

chejských veršoch (najma tetrametroch), no rytmus ostatných veršov tu i tam pozmeňoval, nahradzujúc ho preferovanými trochejskými tetrametrami. Nimi nahradil jambické tetrametre (v 1. zborovej piesni) a aj verše zložené z päťdobých stôp a anapestické verše preložil niekedy blankversom, niekedy jambickými trimetrami.

Roku 1970 vydali Mladé letá Ovidiove Premeny v prebásnení Viliama Turčányho. V Doslove Turčány píše, že mnohotvárnosť daktylského hexametru (myslel na variácie vyplývajúce zo striedania daktylov a spondejov) sa snažil nahradiť rozličnými veršovanými typmi, hľadajúc pritom vždy taký rozmer, ktorý by čo najlepšie zodpovedal príslušnej látke. Áno, Turčány použil na prebásnenie Ovidiových Premien desiatky rozličných metier, starovekých i moderných, a všetky sú rýmované. Nachádzame tu verš originálu, daktylský hexameter (v úvodnej básni, v báji Štvoro vekov, v báji Múzy a straky a v epilógu), nachádzame krátke verše (Pyramus a Thisbe, Narcis a Echo), ale aj jambické trimetre (Dafné) a mimoriadne pôvabné jambické tetrametre (Filemon a Baucis, Povešť o trójskej vojne, Príbehy Aeneove, Scylla a Glaukus, Kirke a Scylla, Ulixes a Kirke), trochejské tetrametre (Polyfemos) a mnohé iné, ale aj verše Hugolína Gavloviča (Midasove zlato):

Cestou Silén, pestún Bakchov, poriadne si prihol,
takže ani do rána sa z cesty nezodvihol.
Sedliaci len na obed, keď prudké slnko sála,
nájdu ho a vedú pekne pred Midasa kráľa.
atď.

Roku 1974 Slovenský spisovateľ vydal preklad Sofoklovej Antigony od Ľubomíra Feldeka. Feldek síce v dialogických častiach zachovával jambický trimeter, ale na rozdiel od všetkých doterajších prekladateľov s pomerne častými presahmi slova z verša do verša:

Ó, povedz, moje drahá sestra Ismena -

vieš ešte o nejakom treste, ktorý ne /
vyskúšal na nás Zeus, aby sme už za
života odpykali Oidipovu vi /
nu? Nieto bolesti, niet pokrovy, niet po /
tupy, niet hanby, ktorá by sa nedala
nájsť v množstve našich utrpení! Te /
raz tiež vraj vládca vydal nový rozkaz! Po /
čula si o ňom? A či vôbec ešte ne /
vieš, že sa na náš rod zas valí nepriateľ /
ská zloba?

Feldek nazýva svoj preklad experimentom a svoj postup odôvodňuje úsilím vyhnúť sa stereotypnosti jambického trimetra, spôsobeného jednoslabičnými začiatkami s hrozbou inflácie inverzií, a v prípade choriambických začiatkov zas hromadením daktylov (na konci verša a na začiatku nasledujúceho) a výhodu presahov vidí v tom, že sa pri nich rešpektuje veršovaný rozmer a že sa verš prispôbuje trochejskému duchu slovenčiny.

Zborové piesne preložil Feldek jambickými veršami a nimi preložil aj dochmiže. Konečne prejavy náčelníka zboru, ktoré sú v origináli zložené v anapestických tetrametroch, Feldek preložil prózou, aby ich odlišil od jambických trimetrov v dialogických častiach hry a od jambických veršov v zborových piesňach.

ZÁVERY

Z načrtnutého prehľadu prekladania antickej poézie do slovenčiny od renesancie do dnešných čias, vyplýva, že postoj k časomernej a prízvučnej prozódii sa menil a že spôsoby prekladania z antickej poézie neboli jednotné ani v určitých obdobiach, ani u tých istých prekladateľov. Videli sme, že sa prekladalo a prekladá prózou, že sa používal a používa rým, a to tak v spojitosti s voľným veršom, ako aj s rytmickým, prízvučným i časomerným, že sa zachovávajú pôvodné metrá, ča-

somerné i prízvuchné, a na druhej strane že sa nezachovávajú, ale menia, a to alebo ich nahradením inými metrami, alebo tak, že sa pôvodné metrum skrakuje alebo predlžuje, že sa dôsledne zachovávajú zákonitosti antickej metriky, a naopak, že sa porušujú.

Ako teda prekladať? Uviedli sme zásady Komisie pre prekladanie antickej poézie z roku 1921, ale uviedli sme aj záverečné slová F. Stiebitza, ktoré pre ich dôležitosť tu zopakujeme:

"Jestliže však přijde skutečný básník, který se nebude starati o naše pravidla a svým uměním oživí staré dílo o nový velký čin, budeme mu za to jistě všichni vděčni." A my ešte doplníme, že nikto nemá práva predpisovať nikomu, aký spôsob si má zvoliť pri prekladaní antickej poézie, pravda, ak ho k voľbe spôsobu vedú prijateľné dôvody a ak je jeho preklad na želaťnej umeleckej úrovni. Predsa však si treba pamätať, že pri dielach antickej literatúry formálna stránka, a nielen poézie, hrá dôležitú úlohu a ak nám ide o to, aby preklad tak pôsobil na moderného čitateľa, ako pôsobil originál na antickeho poslucháča, resp. čitateľa, nemôžeme zanedbávať formálnu stránku antickej poézie. Preto bude treba si pohovoriť o jednotlivých spôsoboch prekladania a zaujať k nim určité stanovisko.

Po prvé, je tu preklad prózou, s ktorým sme sa stretli u Rožnaya, u Leška a u Feldeka, Nevieme, prečo Rožnay preložil prózou Pseudotheokritových Rybárov, keď preložil hexametrom 22. spev Iliady. Leška tak urobil v čase, keď v otázke prekladania antickej literatúry vládol v Čechách chaos, o čom svedčí aj skutočnosť, že nám prekladal Homéra aj časomerne. Feldek vysvetlil svoj postup snahou rozlíšiť prejav Náčelníka zboru od prejavov hercov a od zborových piesní. Komisia zamietla prekladanie poézie prózou a my sa tiež nazdávame, že sa prozaickým prekladom stráca možnosť, aby moderný čitateľ získal z čítania preloženého diela ten dojem, ktorý mal antickej poslucháč alebo čitateľ pri počúvaní alebo čítaní originálu. Áno, niektoré národy prekladajú antickej poéziu prózou, ale robia tak preto, že im štruktúra ich jazyka nedovoľuje napodobniť antickej

metrá. Rozhodne však treba zavrhnúť prekladanie poézie prózou z pohodlnosti alebo z neznalosti veršovej techniky.

Po druhé, ide o časomieru, ktorá obzvlášť na Slovensku mala silné tradície. Veď okrem Loosovho prekladu Oidipa kráľa a Kalinovho prekladu Musaa od bernolákovcov až po Licharda (1928) všetky preklady z antickej poézie do slovenčiny boli časomerné. Ale nech sa akokoľvek vyzdvihovali prednosti časomerného verša (myslí sa predovšetkým na hexameter) pred prízvukným, po vystúpení J. Kráľa poézia časomerná bola vytlačená a kým sa nezmení prízvuk českého a slovenského jazyka, časomiere sa nedostane uplatnenia. A to, čo sa podarilo Martinovi Hojičovi, totiž zložiť básneň, ktorú možno pokladať za časomernú i za prízvuknú, to je nenapodobiteľná rarita.

Po tretie, je tu voľný (voľne volený) verš, rýmovaný i nerýmovaný. Tu odkazujem na Stiebitzove slová o skutočných básnikoch, nedbajúcich na pravidlá komisie a prebásňujúcich svojským spôsobom poéziu antických básnikov. Bolo by nerozumné stavať sa z titulu nezachovania pôvodnej formy antickej básne proti takým vynikajúcim výtvorom, akými boli z našich ukážok napr. Vrchlického prebásnenie Catullovej básne, Krátkeho prebásnenie Martiala alebo Turčányho prebásnenie Ovidiových Premien.

Po štvrté, je tu otázka rýmovania. Uvedená komisia zavrholá rýmovanie, pretože ho antika v našom slova zmysle nepoznala. Lenže rýmovanie si vybojovalo svoje pevné miesto už v latinských stredovekých skladbách, za humanizmu ho nachádzame aj v skladbách niektorých českých autorov a nazdávam sa, že nemáme práva zbavovať ho domovského práva v prekladoch antickej poézie. Ako lahodí uchu rytmus, tak mu lahodí aj rým, a jedno nevyklučuje druhé. Konečne prečo by sme nemohli mať vedľa nerýmovaných prekladov antickej poézie aj rýmované? Nazdávam sa však, ale to je moj subjektívny názor, že rýmované hexametre nemajú v sebe vznešenosť nerýmovaných hexametrov a že sa hexametre neznášajú tak dobre s rýmom ako napríklad trochejské alebo jambické tetrametre.

Po piate, je tu otázka zborových piesní a vôbec piesní v dramatických dielach. Robia prekladateľom ťažkosti pre svoju rozmanitosť, ktorú je niekedy nie ľahko zistiť. Stiebitz si bol vedomý týchto ťažkostí a preto navrhoval upustiť od polymetrie a rytmizovať voľne, ale zachovávať strofickú responziu. Kto však si trúfa rozlíšiť jednotlivé periody zborových piesní, lebo veď v jednej zborovej piesni sa striedajú periody rozličného rytmu, môže, ba niekedy musí k nim prihliadať. Ak v Aristofanových Vtákoch Slávik zvoláva vtákov do snemu a každý druh vtákov zvoláva iným rytmom, nebolo by správne to v preklade nevystihnúť. A tak, ani tu nám nepomôžu zásadné pravidlá, ale musíme postupovať od prípadu k prípadu a hľadať najvhodnejšie riešenie.

Nie je však správne, ak si prekladatelia uľahčujú prácu a zborové piesne v celom diele prekladajú jedným druhom veršov.

Od zborových piesní sa dostávame k jednotlivým veršom a z nich na prvom mieste k daktylskému hexametu. Videli sme, že Vinařický ho nahrádzal trochejskými pentapodiami, Leška prózou, Šebek päťstopovými trochejskými veršami, Nováková raz hexametrami bez prvej stopy, raz alexandrínmi a inokedy trochejskými dimetrami a Bureš rýmovanými alexandrínmi a že takmer všetci prehlasovali hexameter za neprirodzený pre češtinu. Niektorí z nich upustili od svojich experimentov a vrátili sa k hexametu. Je síce pravda, že prízvučný hexameter sa nevyrovná hudobnosťou časomernému hexametu a čo sa týka počtu rozmanitosti tvarov ďaleko zaostáva za časomerným, ale predsa zatiaľ sa nenašla rovnocenná náhrada. Trochejský rytmus, ktorý považujeme za najvhodnejší pre náš jazyk, je vhodný pre iné literárne druhy a nie pre epos alebo didaktické dielo, akým je napr. Lucretiova báseň. Pokus Novákovkej síce autorke uľahčil prácu od cezúr, ale skôr prispel k monotónnosti, než by ju bol odstránil.

Námietky sa vyskytli aj proti jambickému trimetru, že je príliš dlhý, že vyspelé moderné jazyky stačia vyjadriť myš-

lienku obsiahnutú v jambickom trimetri, v kratších útvaroch, konkrétne blankversom, a že sú kratšie verše výhodnejšie pre hercov, pretože ide predovšetkým o dialogické časti antických hier. Blankversom začal prekladať jambický trimeter Ulrich von Wilamovitz Moellendorf a u nás bol dlhé roky jeho prívržencom F. Stiebitz (v Medei však od neho upustil). No ani jeden z vyššie uvedených dôvodov neobstojí. Nie je pravda, že by sme potrebovali menej slov na vyjadrenie myšlienok v gréckych a latinských jambických trimetroch, skôr naopak, ako sa o tom presvedčujeme v praxi. A čo sa týka snahy uľahčiť prácu hercom, tá je vari zbytočná, lebo títo dokázali a dokazujú recitovať aj dlhšie útvary ako jambické trimetre. Treba však, aby sa jambické trimetre skladali rytmicky, aby sa v nich samovoľne neporušoval rytmus a aby sa štruktúrou nelíšil jeden od druhého, ako je tomu v preklade Elektry.

L I T E R A T Ú R A

Antika a česká kultura, Praha 1978.

BAKOŠ, Mikuláš, Vývin slovenského verša, Turčiansky Sv. Martin 1939.

- - Prozodický spor bernolákovcov s J.I. Bajzom, Slovenská literatúra, IV 1957, 159-172.
- - Verš Jonáša Záborského a rytmické tendencie slovenského básnictva. Slovenská literatúra, IV 3, 1957, 358-387.

CRUSIUS, Friedrich, Römische Metrik, München 1929.

ČAPEK, Jan, Ladislav, O poměru české prosodie časoměrné a přízvukné k rozměrům antickým, České Museum filologické, VI 1900, 417-449, VII 1901, 78-86.

- - - - -
Ještě něco o poměru české prosodie pří-
zvukné a časoměrné k rozměrům antickým, České
Museum filologické, VII 1901, 323-350.

- Dějiny české literatury I. Praha 1959.
- Dějiny slovenskej literatúry II. Bratislava 1960.
- Dějiny slovenskej literatúry III. Bratislava 1965.
- Dějiny slovenskej literatúry IV. Bratislava 1975.
- Dějiny staršej slovenskej literatúry, Bratislava 1958.
- ECCHIUS, Valentinus, De versificandi arte opusculum,
Cracoviae 1521.
- DOLEŽAL, Pavol, Grammatica Slavico-Bohemica, Bratislava 1746.
- HARDIE, William Ross, Res metrica, Oxford 1920.
- HAVET, Louis - DUVAU, Louis, Métrique grecque et latine.
Paris, 5. éd.
- HRABÁK, Josef, Poetika, Praha 1973.
- - - - - Literární komparatistika, Praha 1976.
- HOLLÝ, Ján, Prozodia. In: Dielo Jána Hollého I., Trnava 1950.
- KOCHOL, Viktor, Slovo a básnický tvar, Bratislava 1966.
- KOLÁŘ, Antonín, Die Logacæden, Bratislava 1933.
- - - - - De dactyloepitritis, Bratislava 1935.
- - - - - Vztah rytmu k obsahu písní v gréckej lyrike
zborovej, Bratislava 1940.
- - - - - De re metrica poetarum Graecorum et Romano-
rum, Praha 1947.
- KRÁL, Josef, Řecká a římská metrika I-III, Praha 1906-1913.
- - - - - Řecká rhytmika, 2. vyd., Praha 1915.
- - - - - O prosodii české, Listy filologické 1893-1898.
- - - - - Česká prosodie, Praha 1909.
- LEVÝ, Jiří, Umění překladu, Praha 1963.

- LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, *Tri kapitoly o Třanovského latinské duchovní lyrice*, Bratislava, 10, 1936, 1-38.
- - Jiřího Třanovského latinské duchovní parafráze od Horaticových, *Listy filologické* 63, 1936, 67-80.
- MINÁRIK, Jozef, *Tri literárnoestetické rozborly zo staršej slovenskej literatúry*, Bratislava 1973.
- MIŠIANIK, Ján, *Pohľady do staršej slovenskej literatúry*, Bratislava 1974.
- NOUGARET, Louis, *Traité de métrique latine classique*, Paris 1948.
- OKÁL, Miloslav, *O prekladání antickej literatúry na Slovensku*, *Listy filologické* 1965, 63-72.
- Počátkové českého básnictví obzvláště prozódie, Bratislava 1961.
- PRAŽÁK, Albert, *Třanovského Cithara sanctorum*, Bratislava 10, 1936, 39-65.
- Překlad literárního díla. Zborník současných zahraničních studií, Praha 1970.
- STIEBITZ, Ferdinand, *K přízvuknému překládání starověkých rozměrů časoměrných*. *Listy filologické*, 48 1921, 161-184.
- SVOBODA, Karel, *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, Praha 1957.
- TABLIC, Bohuslav, *Poezye, I-IV, Vacov 1806-1812*.
- TURČÁNY, Viliam, *Na krásnu záhradu Hollého Jána*. Bratislava 1972.
- VICTORIN, Josef, *Grammatik der slowakischen Sprache, 4. Auf.* Budapest 1878.
- VILIKOVSKÝ, Ján, *Duchovní poesie Třanovského*. Bratislava 10, 1936, 66-128.
- VLČEK, Jaroslav, *Dejiny literatúry slovenskej*, Turčiansky Sv. Martin 1933.

ČESKÁ CESTPISNÁ LITERATURA O ŘECKU V 80. LETECH 19. STOLETÍ
Alena Frolíková (Praha)

Léta osmdesátá a začátek devadesátých let minulého století byla pro Řecké království obdobím výrazného rozvoje. Na počátku osmdesátých let se Řecku podařilo získat od Turecka rozsáhlou úrodnou oblast někdejší Thesálie a Epiru. Bylo také zreorganizováno četnictvo a v zemi zavládla poměrná bezpečnost. Nastalo období velkolepého budování železnic; zhruba do roku 1893 byla vybudována železniční síť v tzv. starém Řecku. Do tohoto období také spadá největší rozmach archeologických výkopů v Řecku: byla vykopána Olympie, Délos, Orchomenos, Epidauros, Eleusis, Tíryns, začaly výkopové práce v Delfách atd.

Pro Čechy však zůstávalo Řecko v této době ještě stále na okraji cestovních tras. Roku 1875 navštívil Řecko - poprvé - Josef WÜNSCH (1842-1907). Byl to, jak praví K. Svoboda (Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové, Praha 1957, str. 181) "neúnavný cestovatel". Ottův slovník naučný uvádí, že od roku 1872, kdy se stal profesorem na učitelském ústavu v Jičíně, každé prázdniny cestoval. Jeho cestopisy, vydávané časopisecky i knižně, dokládají opravdu neobvykle široký okruh cest, zabírající severní, východní a jižní Evropu, severní Afriku a tzv. Přední východ.

Roku 1875 cestoval Wunsch do Řecka po někdejší trase Jana Nerudy s delší přestávkou v Cařihradě, o kterém napsal rozsáhlé pojednání do časopisu Osvěta (6, 1876, str. 204-218, 283-296, 426-435 a 507-516, přetisk vyšel ve sbírce Z blízka a z dále - Obrázky z cest; Velké Meziříčí 1887, str. 147-319). Pokračoval pak Marmarským mořem a dojmy z této plavby zachytil v článku Marmara denisi, vydaném roku 1877 v Lumíru (11, str. 164-166 z 20. dubna, přetisk ve Z blízka ..., str. 323-334). První črta o této cestě vyšla v Lumíru už 20. prosince 1876 (V Archipelagu: Lumír 35, 1876, str. 596-599, přetisk ve Zblízka ..., str. 337-355). Zde vylíčil Wunsch část své plavby z Cařihradu do Terstu až po ostrov Syra (dnešní Syros). Zbytek

cesty nepopsal.

Později, na podzim roku 1881, dostal se Wünsch znovu do Řecka, při cestě do Palestiny a na Přední východ, která se protáhla na mnoho měsíců. Tentokrát vyjel z Terstu, zastavil se na 14 dní na Korfu a napsal o tomto pobytu roztomilou reportáž *Tempo permettendo*, která vyšla ve sbírce *Mimochodem - Příhody a nehody z cest* (Praha 1891, str. 91-102), a rozsáhlé pojednání *V zemi Feáků*, uveřejňované na pokračování v *Osvětě* (12, 1882, str. 405-420 a 630-644).

Jak už bylo řečeno, první Wünschova reportáž z Řecka, nazvaná *V Archipelagu*, vyšla v Lumíru před vánoce roku 1876. Podobně jako jeho předchůdci byl i Wünsch fascinován jednak životem na parníku, jednak mořem. Na téma vliv moře na charakter a dějiny Řeků rozvíjí úvahu, která je sice mírně nadnesená, ale ukazuje Wünschovu snahu a schopnost pochopit specifiky jiné země a národa. Wünsch se během svého putování spřátelil postupně se dvěma Řeky. To asi způsobilo, že nevnímal místa a kraje jako pouhý nezúčastněný pozorovatel. Věnuje také ve svých řeckých reportážích nejvíce místa lidem, které dovede pozorovat velmi bystře a posuzovat věcně a laskavě.

Srovnává přitom Řeky s vlastním národem a jeho slova jsou nejen zajímavým dokladem o tehdejší vztahu Čechů k cizincům, nýbrž i prvním pokusem v naší literatuře odmítnout ukvapenou, předsudečnou a zlobnou kritiku soudobých Řeků, jak se s ní setkáváme zvl. u Nerudy a Velišského. Řekové jsou pro Wünsche představiteli svobodomyšlnosti a přívětivosti. Nesetkáme se u něho s vyslovenou nebo nevyslovenou výtkou, že novodobí Řekové nejsou už to, co zidealizovaní Řekové starověcí. Přitom však jeho vnímání Řeků není nijak naivní. Později v reportážích o Korfu několikrát hovoří o snaze různých lidí na ostrově dostat zapláceno víc, než si zasluhují. Aniž se o tom zmiňuje, popisuje Wünsch stejnou příhodu, jakou prožil před lety na Korfu Hálek a která ho tolik rozeznila a donutila k příkrým a zlostným odsudkům. Wünsch jakoby v replice líčí i druhou stránku věci, těžkou a nebezpečnou práci "marinářů",

kteří obstarávají spojení mezi břehem a parníky na malých lodkách, často za velmi nepříznivého počasí a s nasezením života. Wünsch komentuje nadnesené finanční požadavky Kerkyřanů klidně, s humorem a sympatickým odhodláním nechat se napálit. Chápe, že je to částečně hra, částečně zvyk, ale i jakési přirouzené právo obrát cizince, který jistě musí být bohatý, když má čas na cestování pro zábavu. Také pokud se týče bezpečnosti cizinců podává Wünsch jiný obraz než naši přední informátoři a o čistotě v kerkyřských hotelích se vyjadřuje s nejvyšším uznáním.

Wünschovo pojednání o Korfu je pravděpodobně nejdleší a nejpodrobnější reportáž o tomto ostrově v české literatuře. Mnoho pozornosti tu Wünsch věnuje i novějším dějinám ostrova. Ve velmi chmurných barvách líčí podrobně období anglické "ochrany". Na různých místech také dává najevo, že sympatizuje s řeckým bojem za svobodu a se vznikem řeckého státu. Nikde se však nezmiňuje o konkrétních potížích řeckého státu ani o jeho soudobých osudech. Wünsch popisuje hlavní město ostrova, jeho polohu, přístav a stavby, všimá si zaměstnání lidí, života v ulicích, trhu, směny, cen, stravování. Se zaujetím líčí tři výlety, které vykonal do různých světových stran ostrova, krajinu a počasí. Navštívil také divadelní představení, zajímal se o knižní obchod a mapy atd. Jeho popisy jsou velmi živé a konkrétní, zvláště když mluví o lidech.

Přestože Wünsch na základě svých osobních zkušeností a vlastností udělal jistě velmi mnoho pro změnu v chápání a hodnocení Řecka a Řeků v naší cestopisné literatuře, jisté zbytky předsudečného kritizování jsou i u něho. Samozřejmě že jde o typickou sféru - zemědělství: Wünsch kárá Kerkyřany za to, že neprojevují dosti píle, např. při zpracování oliv; nesetřásají je, ale čekají, až spadnou! Je to typický příklad toho, jak i člověk tak zcestovalý, tolerantní, chápavý a velkorysý, jako byl Wünsch, se neubrání restům české "maloroľnické" mentality.

Vcelku však musíme konstatovat, že Wünschovy reportáže

z Řecka představují přelom ve vztahu českých návštěvníků k Řecku a zahajují tak nové období v dějinách české cestopisné literatury o Řecku. Před ním jsme se setkávali s negativním vztahem k soudobému Řecku, s rozčarováním ze srovnání současnosti se zidealizovanou a ahistorickou antikou, s postojem pozorovatele, vybaveného takřka nulovou snahou pochopit vlastní problémy řecké země. Všichni také Řeckem vlastně jen rychle - a často z pouhé nezbytnosti - projeli. Wünsch první pobyl v Řecku, konkrétně na Korfu, déle, našel si v Řecku přátele, otevřel své srdce této zemi a jejím obyvatelům. Ačkoliv měl i klasické vzdělání - znal starou řečtinu a cvičil se v novořečtině - nejel do Řecka za minulostí. Svoboda říká, že "všechny jeho cestopisy jsou poučné a zábavné a ve slohu mu byl vzorem Neruda" (cit. dílo, str. 181). Myslím, že Wünsch znamená více. Nechtěl ohromovat ani bavit, spíš přiblížit, zprostředkovat, poučit v tom nejlepším slova smyslu. Josef Kunský v knize Čeští cestovatelé (Praha 1961, II, str. 36) o něm říká: "Jeho zajímavé stati dobře obstojí i ve srovnání s mistrnými cestopisnými články Nerudovými. Mají výborný styl, poskytují vtipný pohled do cizího prostředí a jsou prosty jakékoliv šablony. Zračí se v nich hluboké vzdělání jejich autora".

V létě roku 1880 jel přes Řecko bulharista Jan WAGNER (1856-1905). Pobyl předtím jeden školní rok jako profesor na gymnáziu v Plovdivu. Před návratem domů si prohlédl Cařihrad a na lodi rakouského Lloydů se pak přeplavil do Terstu a odtud vlakem domů. Cestou se loď zastavila pouze na Syře a na Korfu. Popis své cesty vložil Wagner do knížky Na evropském východě - Čty z cest po Bulharsku, Turecku, Řecku, Německu a Rusku, vydané v Třebíči roku 1889. Nás z ní zajímá osmá kapitola, nazvaná Z Cařihradu do Terstu, str. 197-212. Wagner tu popisuje především společnost na lodi; zajímavá je zvláště poznámka, že na ní bylo též "několik tureckých důstojníků, kteří se lhotejně ubírali do Turecka a Epiru, ku plukům, jež určeny byly chránit hranice turecké před řeckými dobrovolníky; bylať doba nejvyšší rozkvašenosti mezi Vysokou Portou a Řeckem a již již hro-

zil vypuknouti boj" (str. 201). Wagner trpěl cestou mořskou nemocí, proto jsou jeho pozorování jen omezená. Při výkladu o Syře věnoval pár slov místní produkci ovoce a vína. Při výkladu o Korfu vložil Wagner, dobrý znalec balkánských poměrů v té době, do textu úvahu o poměrech v Albánii, Makedonii, Epiru a Thesálii. Zmiňuje se o nebezpečí, které hrozí všem cestovatelům v této oblasti od obyvatelů, kteří jsou "rození banditi". Uvádí i technické potíže cestování - nepříjemnosti jízdy na primitivně sedlaných oslech a koních, jednotvárnou a špatnou stravu (polosyrový chléb a špatný sýr). Turecká vláda navíc potlačuje v těchto krajích všechny pokusy o cestování cizinců. V té souvislosti Wagner připomíná marný pokus českého slavisty Leopolda Geitlera, který v roce 1875 marně čekal v Soluni na povolení procestovat Makedonii (srv. Jan Petr: Leopold Geitler; Praha 1979, str. 29-30).

28. dubna 1882 navštívil Karel SCHWARZENBERG (1859-1913), syn známého politika téhož jména, Tróju a napsal o tom článek do Časopisu muzea království českého (56, 1882, str. 398-411). Říká v úvodu, že odedávna toužil poznat dějiště Homérových básní a cestu mezi Asíí a Evropou. Na jaře byl v Athénách, a tak si udělal výlet, doprovázen rakouským konzulem a několika vojáky, což bylo podle něho nutné v zemi, "která se nachází ve stavu skoro divokém".

Výkopy v Tróji prováděl od roku 1870 Heinrich Schliemann. S výsledky své první kampaně v letech 1870-1873 seznamoval průběžně veřejnost. U nás se první informace o těchto výkopech objevila roku 1873. Jejím autorem byl estetik Otakar Hostinský. Psal, že Schliemann pokládá na základě svých výkopů Tróju za nalezenou, pravost Homérových básní za potvrzenou a že 15. června 1873 hodlá s výkopy skončit (Lumír 1, 1873, str. 327). Roku 1874 vydal Schliemann v Lipsku rozsáhlé dílo Trojanische Altherthümer. Podrobně a značně kriticky na ně reagoval Fr. Velišský v Listech filologických a paedagogických (1, 1874, str. 161-214). Ocenil Schliemannovy objevy, ale nesouhlasil s mnoha jeho interpretacemi. Velišský mohl při psaní

tohoto článku využít i vlastní zkušenosti, protože se plavil kolem trojského pobřeží roku 1872 cestou z Cařihradu do Smyrny, a znal tedy celkový ráz krajiny.

Karel Schwarzenberg byl první Čech, který tuto lokalitu navštívil. Ve svém článku popisuje krajinu cestou od moře a pokouší se popsat výkopy, které samozřejmě pozoruje nezkušenými očima čtyřřadvacetiletého studenta. Setkal se zde i se samotným Schliemannem, který tu prováděl v pořadí již třetí kampaň. Pohled na rozkopaný terén však na něho zapůsobil vcelku nepříznivě. Říká, že "vynášením ztrácí klasická místa mnoho svého půvabu, nebo stávají se tím jen nádobou, z níž vzácný obsah její byl vyprázdněn. Několik věcí jsem odnesl domů, přimo z naleziště si je vybrav, neboť Schliemann jest v příčině té velice munificentním. Jedné věci však, na níž mi nejvíce záleželo, nemohl jsem nabyti, totiž pravého, nezvratného přesvědčení, že jsem starou Troju, město, v kterém Priamos bydlel, viděl" (str. 407). Snad proto také nazval svou reportáž Výlet na Hissarlik a ne Výlet do Tróje.

Předměty dovezené z Tróje jsou dnes uloženy v zámecké sbírce na Orlíku (srov. J. Bouzek, AUC Phil. et hist. 5, 1972, str. 41).

Roku 1884 vyšel ve 14. ročníku časopisu Osvěta rozsáhlý článek, nazvaný Ze svaté Hory Athonské (str. 415-426, 481-492 a 593-602). Jeho autorem byl Slavibor BREŮER (1837-1912), český lidumil a průkopník vegetariánství, kterého osudy nakonec dovedly až do kláštera Chilandar na Athosu, kde přijal jméno Sava; tuto stať také publikoval pod jménem Sava Chilandarec. Není to vlastně cestopis v pravém slova smyslu. Autor podrobně informuje o krajině, jejích dějinách, o vzniku klášterů, jejich organizaci a způsobu života mnichů. Tón je věcný a neosobní, snad až na úvodní větu: "Chci vyprávět o krajině, kteréž není rovno na celém ostatním okrsku zemském." Volným pokračováním této stati jsou články Obyvatelstvo Svaté Hory Athonské (Osvěta 16, 1886, str. 861nn), O poutnících Svaté Hory Athonské (Osvěta 20, 1890, str. 815-827) a Pod klášterní střechou

(Osvěta 32, 1902, str. 211-12). Sava Chilandaraky byl důležitým informátorem Čechů, kteří se o tuto oblast zajímali a kteří u něho nacházeli i pohostinství při svých cestách (srov. A. Robek, Český lid 67, 1980, str. 209 a 69, 1982, str. 33n). Článek o Athosu je v novodobé české literatuře prvním autentickým svědectvím o oblasti severního Řecka.

Roku 1885 navštívil Řecko Julius ZEYER. O jeho cestě srov. dále ZJKF 24, 1982, str. 142-156.

Na jaře roku 1886 navštívil Athény neznámý Čech. Do konzervativních novin Hlas národa poslal čtyři fejetony, které redakce opatřila poznámkou "Z pera tohoto po Východě cestujícího turisty, jehož jsme pro list náš získali, přineseme posloupně celou řadu velezajímavých obrázků a článků ..." (5.10.1886). Autor zůstal skryt v anonymitě, přestože na sebe prozradil, že je právník a žurnalista. Antika ho nezajímala a jak sám říká, archeologii nerozumí "za mák". Zato byl ochoten podstoupit cokoliv, aby se mohl setkat s řeckým ministrem Delyannisem a pohovořit si s ním o vysoké diplomacii. Když se mu to nakonec podařilo - ironií osudu se musel vydávat za archeologa - odplul do Bujuk-Dere v Turecku, kde trávil dovolenou údajně ve společnosti anglických diplomatů; hrál s nimi tenis. Hovořil zřejmě francouzsky a snad i anglicky. Podle jeho vlastních slov se jeho jméno začínalo písmenem CH... O jeho věku je těžké něco soudit, ale říká o sobě, že je mladý muž. Přestože tedy o něm víme dost, nepodařilo se mi zjistit jeho totožnost.

Fejetony jsou datovány takto: "V Terstu, v dubnu" (K východu - Črty českého turisty; Hlas národa, Nedělní listy 30.5.1886 a 6.6.1886); "Na palubě Ledy, v dubnu" (Na Adrii - Črty českého turisty; Hlas národa, Nedělní listy 20.6.1886); "V Athénách, 2. května" (Mezi Řeky; Hlas národa 10.5.1886); "V Bujuk-Dere, 14. května" (Na Bosporu; Hlas národa 21.5.1886). Vycházely tedy přeházeně. Všechny mají v záhlaví heslovitý obsah a jsou napsány velmi dobrým slohem, živě a vtipně. Jejich obsahem je hlavně soudobá řecká a světová politika.

Autor jel z Vídně do Terstu, odtud lodí do Athén a do Tu-

recka; pak se nám ztrácí.

O prázdninách roku 1886 si zajel do Athén profesor kolínské gymnázia Justin PRÁŠEK (1853-1924). Roku 1874 absolvoval pražskou filozofickou fakultu, kde se zaměřil na studium dějin, zvláště starověkých a orientálních. Byl to velmi plodný autor, do svých 33 let, kdy jel do Řecka, napsal a vydal sedm knih (dvě další přeložil a upravil), tři odborné články a dvě recenze. Byl sebevědomý, velkorysý a podnikavý. Není proto divu, že se stal, pokud vím, prvním českým středoškolským profesorem, kterému bylo uděleno stipendium rakouského ministerstva kultu a vyučování ke studijní cestě do Řecka. Jel nám už dobře známou trasou do Cařihradu a odtud lodí do Athén se zastávkou v Dardanelách a na Tenedu. Zpátky jel nejspíš také tamtudy.

O své cestě napsal Prášek řadu fejetonů (srov. bibliografii, kterou sestavila A. Ježilová, Graecolatina Pragensia, v tisku). Začal je uveřejňovat v novinách Hlas národa, které toho roku nahradily dřívější deník Pokrok, do kterého psával Velišský; byl to orgán staročechů. Vyšly tam však pouze dva Práškovy fejetony: V Athénách (24.7.1886) a Nové nálezy na Akropoli athénské (22.9.1886). Prášek v nich pohotově navázal na nedávno skončený cyklus fejetonů pana Ch... a podal stručnou informaci o soudobých Athénách, které se mu jeví "jako luzná pohádka", aby pak co nejrychleji přešel ke svému koníčku, historii a historické topografii.

Ostatní Práškovy fejetony o cestě do Athén vycházely v ilustrovaném a hojně čteném týdeníku Zlatá Praha. Prvních 15, které vyšly v době od 6. srpna 1886 do 4. února 1887, líčí podrobně autorovu cestu do Cařihradu a cařihradské dojmy. Prášek je později s minimálními doplňky a úpravami vydal souborně v knížce Dunajem do Cařihradu - Črty a vzpomínky z roků 1885 a 1886 (Praha 1901, 134 stran a 15 fotografií).

Od dubna 1887 do února 1888 vycházely ve Zlaté Praze - nyní už s většími přestávkami - další Práškovy fejetony, líčící následující úseky jeho cesty. V prvním z nich, Marmarou a skrze Dardanely k Archipelagu (ZP 4, 1887, 22. a 29. dubna),

vykreslil Prášek živě společnost na parníku - byl to už jaksi vžitý topos. Mnoho místa věnoval popisu trojské pláně, jak je možno ji vidět z paluby lodi. Zmínil se také, že má po ruce svého "Meyera". Následující fejeton, nazvaný Archipelagem (tamtéž, 1. července), popisuje přistání u ostrova Tenedos a plavbu napříč mořem k Euboji. Prášek snaživě jmenuje všechno, co je možno z lodi spatřit, a vždy připojuje historický komentář. Do tohoto fejetonu vkládá také úvahu o řeckém národě ve srovnání s Čechy a chválí houževnatost, obětavost a národní uvědomělost Řeků. Další dva fejetony, Peireus (tamtéž, 8. července) a Z Péiraiea do Athén (tamtéž, 23. října) ukazují, jak Prášek stále více propadal svému profesionálnímu zájmu, snad také v souvislosti s tím, jak plynul čas a bezprostřední dojmy slábly. Text se zaplňuje odbornými informacemi, autor zabíhá do přílišných podrobností a zřejmě ztrácí smysl pro proporce.

V říjnu roku 1887 vyšel nadvakrát fejeton Athény a Athénané naší doby (tamtéž, 7. a 14. října). Město udělalo na Práška velice příznivý dojem, zvláště jeho nová část, pro kterou nešetří slovy chvály. Zdá se, že pro byzantské umění neměl pochopení, ale neoklasicismus nových Athén mu imponoval a vyvolával v něm nadšení. Působí na něho příjemně rušný městský život, pohostinnost Řeků i rychlý rozvoj města. Jeho pohled je samozřejmě jen pohledem krátkodobého návštěvníka, ale Prášek je velmi pozorný a učenlivý divák, který dovede zužitkovat každou maličkost.

Od prosince 1887 do února 1888 vyšly pak na několik pokračování tzv. Procházky athénské (tamtéž, 9. a 12. prosince 1887, 13. a 20. a 27. ledna a 3. února 1888). Úvodem Prášek vylíčil společnost, jejímž členem se stal v Athénách díky profesoru Kvíčalovi. Byl to údajně mezinárodní kruh mladých učenců, shromažďujících se kolem německého archeologického ústavu v Athénách. Od těchto lidí se Prášek byl zřejmě schopen nesmírně rychle dozvědět maximum informací o současném stavu výzkumu Athén a jejich památkách. Doplnil je z literatury a prezentoval

čtenáři učený a podrobný popis některých athénských čtvrtí, popř. nejbližšího okolí (staré a nové Faléron). Jsou to velmi detailní a odbornické popisy, které už Prášek asi koncipoval pro jiné účely než pro populární týdeník. Nadále v nich také nepokračoval, i když zbývalo ještě mnoho, co měl o Athénách říci. Ačkoliv vycházely ve výborně ilustrovaném časopise, jsou Práškovy fejetony prakticky bez obrázků. Pouze na samém konci posledního z nich je připojena malá rytina nazvaná Řecká slavnost národní, u které není uveden autor.

Díváme-li se na Práškovy fejetony jako na určitý celek, zůstaly vlastně torzem. Až na malé výjimky nepostihují širší okruh Řecka, než jaký byl v naší literatuře v minulých letech několikrát popsán. Přitom jsou ve stále stoupající míře zaplněny detaily historického a topografického rázu. Jsou popisné, statické, rozvláčné, se spoustou citátů. Jejich jazyk je staromilský, styl nenápaditý až nudný. V řadě českých cestopisů z Řecka znamenají spíše krok zpět.

Roku 1890 vydal Prášek rozsáhlou knihu Athény - Črty cestopisné a vzpomínky z cest (Praha, Otto, 392 stran a 45 vyzobrazení v textu). V úvodu autor píše, že chtěl původně vydati "rukojeť athénské historické topografie s udáním pramenů potud známých", ale pak se rozhodl jinak: napsat knihu podle vzoru Chandlera a Dodwella, a podnítit tak zájem o rozvoj klasických studií u nás. Tento záměr se mu bohužel nepovedl. Prášek užil pro několik kapitol své knihy takřka beze změny textů fejetonů a tento materiál zkombinoval zřejmě s připraveným rukopisem "rukojeti". Vzniklo značně nesourodé dílo, které v žádném případě neodpovídá podtitulu a záměru knihy. Stalo se také předmětem ostré kritiky jakéhosi "Jana Novotného" (LF 18, 1891, str.104n. Jak vyšlo později najevo, byl to Práškův gymnaziální kolega prof. Fr. Krsek; srov. LF 53, 1926, str. 60-61). Práškovy dílo opravdu nebyla dobrá kniha. Jako cestopis a vzpomínka, za kterou se vydávala, se nepovedla. Jako odborná publikace byla spíše sbírkou staromilské učenosti a samolibé psavosti.

Zvláštní zmínku si však zaslouží jeden detail, který Prá-

šek ve své knize uvedl. Hovoří o tom, že se v Athénách stýkal i s rodinou našeho krajana Josefa Kopeckého, "c.k. námořného důstojníka a kapitána dlouhé plavby, svým spisem o námořnictví starověkém jakož i pokusem o vstoupení do veřejného života u nás známého" (str. 363). Tento muž pěstoval podle Práška řeckou archeologii; pokusil se o výkopy na kykladském ostrově Amorgu "a některé nálezy odtud, kterýchž se mi laskavostí jeho dostalo, uloženy jsou mnou buď v městském museu pardubském, buď ve starožitnických sbírkách c.k. gymnasia kolínského" (str. 364). O J. Kopeckém (1853-1915) se zmiňuje i citovaná práce K. Svobody (str. 272), kde se uvádí, že to byl amatér, kterému pomáhali Král a Grim. Od roku 1889 byl kapitánem bulharského obchodního loďstva.

Roku 1888 navštívil tehdy ještě tureckou Soluň český cestovatel Emanuel FAIT (1854-1929). Své dojmy uveřejnil v článku Z Mitrovice na Soluň (Osvěta 19, 1889, I, str. 67-78 a 204-220). Cestoval vlakem ze Srbska do Soluně. Popisuje velmi podrobně město Soluň, informuje o národnostních a náboženských poměrech, hospodářské situaci, školství atd. Zmiňuje se i o Konstantinu a Metodějovi, ale říká, že po nich nenalezl žádné stopy. Později uveřejnil Fait o Makedonii ještě řadu speciálních článků a navštívil tuto oblast ještě jednou roku 1902 (srov. J. Stěhule, Sborník čs. společnosti zeměpisné 35, 1929, str. 217-222). Faitův tón je umírněný. Příjemně to kontrastuje se zapřísáhlou zavilostí, s jakou hovoří o Řecích jeho vrstevník Josef Toužimský (1848-1903), který psal často o tehdejších Řecku a jeho politice. V Řecku však Toužimský zřejmě nebyl.

Roku 1893 vyšla v Praze ilustrovaná kniha Evropa - Kulturní obrázky pro mládež. Napsal ji později slavný český cestovatel Josef KOŘENSKÝ (1847-1938). Několik kapitol věnoval evropské části Turecka, kterou poznal roku 1885. Snad tehdy navštívil i Athos, o kterém hovoří v kapitole Na svaté hoře Athonské (str. 271-274), údajně podle vyprávění Savy Chilandarského. Jedna kapitola se jmenuje V Athénách (str. 274-

277). Z textu není zřejmé, zda Kořenský Řecko osobně navštívil. Často však cituje Práškovy Athény. Podle Kořenského by se návštěvníkům Athény líbily, ale jídlo by jim nejspíš nechutnalo. Do popisu Athén vložil Kořenský vyprávění o Schliemannovi. Tato kniha, která se dočkala několika reedicí, byla velmi oblíbená.

CESTY JULIA ZEYERA ZA ANTIKOU
Alena Frolíková - Eva Stehlíková (Praha)

1. Zeyerovy cesty do Itálie.

Itálii navštívil Zeyer celkem třikrát. Na své první velké "tovaryšské" cestě projel z Vídně, kde se učil na tesaře, Německem a Švýcarskem do Paříže a podíval se alespoň letmo do severní Itálie. Patrně se tehdy, r. 1862 (a v tu dobu mu bylo 21 let), zastavil u Lago Maggiore a Lago di Garda. O této Zeyerově cestě víme málo, spíše ji tušíme za prvními stránkami Báje Šošany a v Miss Olympii, jejíž značná část se koná v Palanze. Také poslední Zeyerova cesta o třicet let později (r. 1892) vedla do severní Itálie a byla poněkud důkladnější. Zeyer vyjel kolem 6.11.1892, procestoval Ferraru, Mantovu, Ravenu, Bolognu, Veronu, Lago si Garda a navrátil se v polovině prosince zpět.

Pro nás je nejzajímavější druhá, nejdější ze Zeyerových cest. Započala v listopadu 1883 a skončila až v červnu následujícího roku. Zeyer byl v té době již zkušeným cestovatelem - měl za sebou kromě oné velké dva dlouhodobé pobyty v Rusku (při druhém z nich poznal nejen Moskvu, Petrohrad a jejich okolí, ale i Krym, kde žil jeho učitel a přítel A. Kašpar), okružní cestu po Dánsku, Norsku a Švédsku a samozřejmě mnoho kratších výletů do sousedních států. Eyl výborně jazykově vybaven, měl dobré znalosti římské a italské literatury, jistě znal a měl k dispozici soudobé baedekry. Na této cestě projel Itálii od severu k jihu. Pobyl ve Florencii, Sieně, usadil se v Římě, odkud procestoval se svými přáteli velkou část střední Itálie (Terni, Spoleto, Foligno, Assisi, Perugia, Urbino, Arezzo, Cortona, Trasimenské jezero, Chiusi, Orvieto, Montepulciano, dvakrát "přešel" Apeniny a zažil malé zemětřesení v Urbinu). Z Říma pak odjel do Neapole. Víme, že navštívil Pompeje a byl v Paestu. Z Neapole odplul na lodi Amerigo Vespucci do Tunisu. Tam onemocněl a protože jeho finanční situace nebyla příliš dobrá, byl nucen se vrátit. Pobyl ještě na Si-

ciili - navštívil Palermo, Sagostu, Selinunt, Messinu, Syrakusy a Taorminu, pak si plánoval (a nevíme, zda uskutečnil) malý odáych na Capri.

O trase cesty, jak jsme ji shruba a bez nároků na úplnost a preciznost zrekonstruovali, dává určitou představu Zeyerova zveřejněná korespondence^{1/}, která poskytuje i jisté svědectví o jeho zážitcích. Zeyerova korespondence však není slohové cvičení kalkulující s pozdějším uveřejněním. Zeyer formuluje své zážitky a dojmy jen marginálně a především vždy ad usum adresáta. Nepřekvapí nás proto, že s přítelcn Sládkem koresponduje o redakci svých prací^{2/} a svých starostech, se sechařem Maudrem o shlednutých uměleckých dílech^{3/} a se svou sestřenicí, která je hluboce věřící katoličkou, o návštěvách křesťanských památek^{4/}. V jeho korespondenci se často vynořuje typicky zeyerovská vyjádření nejvyššího nadšení, formulace "je to jako sen", i komplementární "je to nepopsatelné". Svůj postoj sumarizuje slovy, která nalézáme v mnohých italských cestopisech: "Psát o Itálii! To by nestačila kniha, a co knih je už napsáno a co jsi jich sám už četl. Podléhám tomu starému, věčně mladému kouzlu jako každý jiný."^{5/}

Pokud můžeme soudit, antické památky jej zajímaly vřude, i tam, kde jeho pozornost byla upřena jiným směrem - tak např. z malé reportáže o návštěvě Fiesole je vidět, jak silně procitňuje etruskou a římskou minulost kraje, v němž ho nejvýše zajímá výtvarné umění (Beato Angelico, Luca della Robbia)^{6/}. Jeho první dojem z Říma byl rozpačitý, byl jím zklamán a pociťoval nepříjemně modernost čtvrti, kde se usadil. Je to více než pochopitelné - přijel ze Sieny, jejíž středověký ráz ho okouzlii, a v Římě bydlel na Via Sistina (ve stejném domě, kde žil Thorvaldsen), ulice nepřiliš odlišné od jeho vinohradských bydlišť. Jakmile však objevil starý Řím, byl nadosmrti zajat.^{7/} Nebyl naivní a nepoučený, jeho znalosti výtvarného umění byly rozsáhlé, znal sbírky v Louvru a Ermitáži, měl za sebou návštěvu Florencie, a přesto v římských sbírkách zažil šok: "I Apoll v Belvederu i Laokoon, které člověk přece zná

a o nichž už ani slyšet nechce, překvapí tě, jako bys o jejich jsoucnosti nebyl tušení mival^{8/}. V Římě byl natolik pln zážitků, že si je přál s někým bezprostředně sdílet.

Nakonec všechny dojmy z Říma převýšil jediný: zážitek krajiny kolem Říma, římské campagne, která mu doslova učarovala. Píše o ní snad všem, s nimiž si v té době psal^{9/}, nejobširněji Karle Heinrichové: "A kolem až do hor, modrých jako nebe, se rozkládá campagnia, nesmírná, melancholická jako žádné místo na světě. Ta se popsat nedá, právě tak málo jako barva, která tisíce a tisícovým květem vzduch nad ní plní. A ta nevyřlovně sladká snivost, která z ní dýše! A ta zvláštní tvářnost, kterou staffaží ke př. zde starou klasickou ruinu, tam kvetoucími mandlemi kol lišejníkem porostlého domku, tam zas izolovanou pinií nebo třeba jen stádem velkých bílých ovcí nabývá! Nebo uzříš náhle, když se ohlédneš v té krásné poušti, kupoli svatého Petra, který tím více nad městem dominuje, čím více se vzdaluješ. Měsíce bys tam mohla snít, kouzlo campagni se nevyčerpá"^{10/}.

Druhou dominantou Zeyerova pobytu se stala (po dobrodružné cestě do Tunisu a návštěvě Karthága) Sicílie. Před její krásou všechny dosavadní Zeyerovy dojmy - jak sám píše - bledly^{11/}. Uchvátily jej přírodní scenérie a opakovaně se vracel k zážitku, který mu připravila antická Sicílie: "Jak je zde krásně, je těžko říci, ten veliký, svatý klid řeckých chrámů je úchvatný, celá Hellada stojí Ti před zrakem, oslňující svou slunnou harmonií. Kdybys viděl Selinunt nad modrým a věčně řvoucím mořem! Něco takového Tě chytne za duši, kdybys to viděl pět minut, tak už nemůžeš nikdy zapomenout"^{12/}. Jistě by byl rád pokračoval v cestě do Řecka (myslel na to už v Římě^{13/}), ale tento sen se mu splnil shodou okolností až následujícího roku.

Druhá italská cesta znamenala pro Zeyera několik nesporných objevů. O prvním z nich, o objevení Toskány jsme nemluvíli, neboť se netýká našeho tématu, třetí v pořadí - objev Řecka na italské půdě - museli opakovat po Zeyerovi jiní (přede-

vším F.X. Šalda, K. Čapek a O. Fischer, který se vyjádřil nej-
pregnantněji: "Ale to nejkrásnější na zemi italské je Řecko"),
neboť nevstoupil do Zeyerova díla, ačkoli Zeyer uvažoval, že by
o Sicílii napsal alespoň cestopis^{14/}. Objev římské campagni
však hluboce ovlivnil mnohé, kteří po Zeyerovi do Itálie jeli.
Římská campagna se totiž stala hlavní scénérií Zeyerova nej-
úspěšnějšího románu Jan Maria Plojhar. Není jen romantickou ku-
lisou hrdinova osudu a jeho lásky a smrti, prostupuje jeho
hrdiny, jako citlivý seismograf hlásí každé hnutí jejich duše.
Je to krajina konkrétní i symbolická zároveň - je to reálné
místo mezi Isolou Farnese a Vejemi i mýtický prostor, krajina
charakterizovaná konstantními epitety kouzelná i příšerná, kvě-
ty krytá i pustá, slunná i soumraká, šeřící se, temná, plná
světla i stínu, snivá i truchlící, k smrti truchlá i melancho-
lická, tichá i divoká, hrob i kolébka života ("a jel dál a dál
tou zádumčivou, temnou campagní, mlčící a příšernou jako hrob"
x "campagna se mu zdála ódou věčně vítězíciho nad smrtí živo-
ta"). Snad proto, že krajina Poussinových obrazů se v Zeyero-
vě podání proměnila v krajinu, v níž spí minulé civilizace,
v krajinu s historickou pamětí, kraj dávných Etrusků ("modra-
la se temně a dýmala bílými parami ... bylo to jako by celé
roje duchů z hrobů toho dávného, zapadlého, zde pod trávou
práchnivějšího světa vystupovaly a se šerem vznášely"), je-
jichž tajuplná historie osudově předznamenala milostný příběh
Jana Marii Plojhara, a splynula v jeden akord se zádumčivou
krajinou Zeyerova vodňanského exilu^{15/}, stala se římská cam-
pagna českým cestovatelům blízkou a srozumitelnou. Ať již se
Zeyerem polemizují, opravují jej nebo doplňují, nezaprou, že
jej četli, neboť v jejich paměti zůstala zapsána sugestivní
Zeyerova epiteta a můžeme sledovat, jak často se zeyerovské
malířské vidění campagni podobné moři a ozářené paprsky zapa-
dajícího slunce znovu vynoří v cestopisech napsaných pozdě-
ji^{16/}. Zeyerův román byl poměrně široce znám. Josef Šusta
vzpomíná, že architekt Kotěra si přál procestovat campagnu
a přiznal se, že jej tam vedl právě Zeyerův Plojhar, kterého

mu doporučili známí, přesvědčení, že právě tuto knihu si musí před odchodem do Říma přečíst^{17/}. Mnozí z českých cestovatelů se na Zeyera neodvolávají - F.X. Šalda nemůže minout campagnu, a aniž jmenuje Zeyera mezi objeviteli této krajiny, nazve ji ve svých fejetonech Několik dojmů a reflexí italských "monumentálním hřbitovem" - ale Zeyerova stopa trvá. Ještě téměř po stu letech vybaví fenomenální paměť V.V. Štecha, jemuž je Plojhar přímo prototypem českého poutníka v Itálii, všechny české stopy v campagni a zaštití je Zeyerovým jménem.

Návštěvy Itálie nesporně obohatily Zeyerovu imaginaci a zapsaly se nesmazatelně do jeho díla^{18/}. Román Jan Maria Plojhar i pozdější ovidiovský "obnovený obraz" Vertumnus a Pomona (z r. 1895) ukazují, co vskutku poutník Zeyer v Itálii našel: krajinu, z jejíhož ducha se přímo před čtenářovými očima rodí báje^{19/}.

E. Stehlíková

2. Zeyerova cesta do Řecka.

Navštívit také Řecko si Zeyer přál velmi dlouho. Ve svých dopisech často vyjadřuje těkavou touhu po různých zemích jižní Evropy, mezi nimiž je i Řecko. Tak roku 1869, když se rozplývaly jeho naděje, že by mohl složit maturitu, píše svému příteli O. Kuřákovi do Maďarska: "S Bohem sladké sny o Sorbonně, Francii a Athénách ..." ^{20/} Roku 1880 se svěřuje příteli Josefu Maudrovi: "...pořáde na to jen myslím, se někam vystěhovat. Do Řecka, do Itálie, do Srbska, do Alžíru. Každý den někam jinam ..." ^{21/} Rok na to píše své přítelkyni Karle Heinrichové z Ruska: "Sním stále o pobytu v Athénách ... Láká mne to tam mezi ty háje a stráně a modré zálivy a drahokamům podobné ostrovy, které slyšely Aischyla zpívat, na které kapal med z úst Platona a zářil úsměv Aspasie a Heleny. Stane se sen můj někdy skutečností?" ^{22/} Koncem roku 1884 oznamuje příteli, klasickému filologovi Aloisu Kašparovi: "Dělám samé cestovní plány, brzy do Paříže a do Španěl, pak zase do Řecka, Cařihradu a na Krym, ale ke všemu scházejí mi peníze." ^{23/}

Nakonec Zeyer požádal o podporu Svatobor a dostal "příspěvek 300 zl. na cestu do Řecku i Turecka"^{24/}. 10. dubna 1885 píše Zeyer Kašparovi: "...Druhá novina, příjemná pro mne, že jsem obdržel od "Svatoboru" 300 zl. na cestu do Cařihradu. Seberu-li ty ostatní peníze, co jich ještě třeba, pojedu pak koncem máje ... Do Cařihradu jel bych Rumunskem po Dunaji. Podrobný plán ještě posud nemám".^{25/} Je zajímavé, že Zeyer se v tomto dopise nezmiňuje o Řecku, nýbrž pouze o Cařihradě. Ostatně v nedatované žádosti Svatoboru, na které je pouze tužkou připsáno 1884, žádá Zeyer "o příspěvek na cestu do Cařihradu, kde hodlám konati studie k mým pracím"^{26/}.

Zeyer odejel dne 5. května 1885 do Terstu. V předvečer své cesty píše 3. května polskému spisovateli Bronislavu Grabowskému: "Pozejtří jedu do Terstu, bych se odtamtud do Athém a do Cařihradu odebral ... Škoda, že nejedete raději se mnou na tu svatou klasickou půdu a do toho kouska Orientu v Evropě."^{27/} A ještě těsně před odjezdem napsal Klementině Kalašové: "Za několik hodin odjedu do Terstu a odtamtud do Athén ... Děkuji Vám vřele za knihu, kterou jsem obdržel, a jsem věru dychtiv, jak moje dojmy o Cařihradě se s dojmy Amicise srovnají ..."^{28/} Cesta lodí z Terstu do Athén trvala 4 dny a byly na ní zastávky na Korfu a na Syře. V Athénách pobyl Zeyer nejspíš do 26. května, tedy kolem 14 dnů. Píše o tom v dopise Sládkovi, datovaném v Athénách 25. 5. 1885. Tento dopis je jediným zdrojem informací - pokud vím - o Zeyerově pobytu v Řecku; proto si dovoluji uvést ho takřka v plném znění: "... loučím se s městem Athény, zítra již jedu do Cařihradu. Někdy zdá se mi, že to ani není možné, že jsem byl zde, že se mi to jen zdálo! Ale ne, je to vše hluboko v mé duši a musil bych paměť ztratit, kdybych na to kdy zapomněl. La blanche apparition de L'Acropole, inondée par la lune, me hantera toute la vie! Il n'y a des mots pour cela, bien sur.

Byl jsem v Tyrynsu, v Argosu, v Mykénách - tam zdálo se mi, že slyším divoké výkřiky Kassandry, tušící vraždu Agamemnona. Je to dojem ohromný, ty skály a vrchy a kyklopské budovy,

vše velké, přísné, orlí hnízdo, a zdá se Ti, že slyšíš kroky Aischylovy, který věčnou glorií na ty nivy a hory zazářil. Jak se na to těším, teď opět ty jeho tragédie číst! Jak to bude vše živé, palpitant! Dále jel jsem do Korintu. Vylezl jsem na Akrokorint, viděl jsem "dvě moře pod hradem proudit", a v dáli stál Parnas! Tu modlil jsem se vroucně k Musám, k harmonickým Musám, za tu ubohou naši českou literaturu, a vzpomněl řadou na všechny české básníky, a prosil při každém jménu zvlášť, aby svaté děvy jim požehnaly. V té chvíli věřil jsem na Musy jako na Tebe a nebude tedy snad moje modlitba planá.

Překrásný výlet dělal jsem též do Eleusis, cesta vede kolem zálivu naproti Salmis. Jaké to upomínky! Velký dojem činila na mě též procházka (jak jsem se později dozvěděl, trochu nebezpečná), do úbočin Hymettu. Ale nepotkal jsem živou duši - leda dvě velké želvy, bavil jsem se chvíli s nimi a pak jsme šli zase každý svou cestou.

A zítra už jedu! Bude to těžké loučení, ale parna mě přece také již vyháňí. Jsem už celý nemocný z nich. Návrat z Eleusis, pěšky, více než čtyři hodiny v ohromném parnu, mi trochu, jak se říká, dodal. Byl jsem z toho skoro nemocen. Jak jsem ~~česky~~, nemůžeš si myslit, tak, že Albánci na silnici mě mají za zdejšího a mě "patrioti", krajane, oslovují. Jediné slovo, které rozumím. Trochu jsem se ale přece naučil a budu řečtinu doma pěstovat, je vous le jure ... Vrátím se asi dřívě, než jsem myslil, horko je hrozné a peníze úžasně ubývají!!"29/

Do Prahy se Zeyer vrátil 11. června a své dojmy jakoby uzavřel strohou zprávou pro Kašpara "- byla to cesta překrásná!"30/ Mnohé podrobnosti Zeyerovy řecké cesty neznáme. Údaje získané z dopisů - ostatně nejsou všechny vydány - jsou více než kusé. Zpráva pro Svatobor o využití stipendia je bohužel nevěstná. A cestopisy Zeyer ovšem nepsal.

Přesto mu však náleží v přehledu českých cestovatelů do Řecka významné místo. Zeyer totiž vložil do dvou svých děl líčení řecké krajiny. Roku 1888 začal vydávat v Lumíru román

Jan Maria Plojhar. V tomto díle hrají významnou roli různé krajiny. A právě jednou z těchto krajin je ostrov Korfu, na který Zeyer situoval šťastné počáteční stadium vášnivé lásky svého hrdiny k paní Dragopulos. Zeyer musel na Korfu přistát při své plavbě z Terstu do Athén. Různé detaily v románu svědčí o tom, že si pozorně prohlédl jeho přístavní město. Nešlo mu však o detaily. Zeyer se pokusil vystihnout specifikum tohoto prostředí, o kterém v románu říká: "Ostrov ten se svou rajskou scénérií učinil na něj uchvacující dojem".^{31/} Zeyer se snaží vyvolat ve čtenáři představu prostředí, vytvořenou z neodlučitelné souhry tří prvků: moře, nebe (se sluncem nebo hvězdami; měsíc naopak spojuje s obrazem Akropole) a vůně. Tyto tři základní složky obrazu se neustále opakují, doplňovány konstantními epitetami azurový, purpurový, temný, modrý. Celkový dojem z Korfu pak shrnul Zeyer slovy: "... šli v soumraku těmi úzkými, příkrými ulicemi, k moři vedoucími, které se hemžily malebnými kroji obyvatelstva z okolí, šli kolem těch poloitalsky, poloorientálně vypadaajících domů, z nichž každý zdál se skrývati tajemství, a vše to zdálo se Janu Marii tak podivné, z pohádky, jako z "tisíc a jedné noci", tak cizí, nenadálé!"^{32/} Citlivý básník zde vystihl v mistrné zkratce pocit, který před ním i po něm budou mít návštěvníci Řecka tak často.

O dva roky později začala v Lumíru vycházet povídka Gdoule. Odehrává se v antické době na Kykladách, konkrétně na ostrově Keos (dn. Kea) a Délos (dn. Mikra Dilos). Je to příběh lásky, k němuž Zeyer našel inspiraci mj. u několika antických autorů, které uvádí v prologu povídky (Theokritos, Longos, Alkifron, Aristainetos).^{33/} V tomto prologu líčí Zeyer své večery, plné vzpomínek na dávno minulé mládí, na své "drahé, na krajiny "kde zapomenutí a štěstí hledal", na pohádky a literární zážitky a říká: "Tak povstala nedávno při vzpomínce na Kyklady a na "modrý peplos" Egejského moře tato idylla ..."

Nemáme odjinud doloženo, že Zeyer na Kykladách byl. Mů-

žeme však zkusit, zda lze v tomto směru něco zjistit rozbořením povídky Gdoule.

Jak už bylo řečeno, je děj povídky situován jednak na Keos, jednak na Délos. Obsahuje stručné líčení zimy a jara na ostrově Keos, kam Zeyer situuje statek otce hrdiny příběhu Akontia, les, ve kterém se Akontios oddává lovu, a podzimní zahradu athénské hetéry Simethy. Pokud se týče Délu, obsahuje povídka stručný popis lovní cesty z Keu na Délos, líčení zahrady otce hrdinky příběhu Kydippy a evokaci antického chrámového areálu s iluzorním líčením slavnosti; tato posáz je v české literatuře zcela ojedinělá a je zároveň prvním pokusem o popis antického Délu u nás. (Výkopy na Délu prováděli Francouzi od r. 1877 a Zeyer o jejich výsledcích pravděpodobně četl.)

Zkoumáme-li prvky, ze kterých Zeyer uvedená prostředí složil, z hlediska případné osobní zkušenosti autorovy, zjistíme, že se jeho obrazy skládají z detailů, odpovídajících kykladské flóře, fauně a hydrometeorologickým jevům v daných ročních obdobích. Zeyer uvádí tyto rostliny a ptáky: fialky, trávu, vřes, mech, papyrus, opuncie (nopály), kaktusy, vinou révu, oleandry, olivy, platany, jabloně a hrušně, cypřiše, fíkovníky (sykomory) a gdoulovou jablň; drozdy, racky, hrdličky, holuby, kosy, labutě a včely. Zimu, tentokrát "velmi krutou", charakterizuje pomocí ostrého větru, sněhu, kůry tenkého ledu na potocích a námrazy na stromech. Zeyer ovšem nebyl botanik, a tak některé druhy rostlin - přesně vzato - zaměnil za jiné podobné, např. uvádí vřes místo vřesovec nebo papyrus místo jiného druhu šáchoru.^{34/}

Důležité je ovšem i použití těchto detailů, jejich další charakterizace, četnost jejich uvedení a celkové vyznění obrazů, které Zeyer nakreslil. Tak např. les na ostrově Keos, v detailech nezávadný, působí v celku spíše jako les český, nikoli kykladský. Nivy jsou v této oblasti dosti nepravděpodobné. Musíme mít ovšem na paměti, že Zeyer nelíčí současný stav Kyklad, o jejichž vyprahlosti máme dost svědectví od cestovatelů zhruba z téže doby (např. od Velišského nebo Wagnere), nýbrž

vykonstruovaný stav antický, kdy byla celá oblast Řecká nepo-
chybně mnohem bohatší na vegetaci všeho druhu. Ostatně antičtí
mythografové uváděli jako nejstarší obyvatele ostrova vodní
víly - nymfy - a nazývali ho hydrúsa.^{35/}

Je třeba mít také na zřeteli, že Zeyer neprožil v Řecku
celý vegetační cyklus, nýbrž pouze krátké období pozdního ja-
ra, takže byl v mnohém odkázán pouze na svou fantazii, dále že
mu nešlo o cestopisné líčení, nýbrž o básnické vystižení pro-
středí, a konečně i to, že byl poután literární tradicí a sym-
bolicou; tak zahrada hetéry Simethy je mnohem spíše symbolicko-
vou zahradou rozkoše než konkrétním přírodním útvarem na
ostrově Keu. A přece právě do líčení této "čarodějné" zahrady
vložil Zeyer nádherné přirovnání, které jakoby shrnovalo jeho
zážitek řecké přírody: "Skalnatá, ohromnými opuntiami a kaktusy
porostlá hora tvořila na tom místě, kde stál, široký polokruh,
hluboký údol, jehož dno volným svahem vybíhalo až k samému mo-
ři, svítícímu pod klonícím se sluncem nejtemnějším a přece
nejzářivějším azurem. Šikmé paprsky odívaly šedé skály boha-
tou, teplou barvou růžovou, a každý stín hořel tam tmavým
amethystem a rudým brunátem, všechny opuntie a nopály zdály
se ze přisedlého stříbra, a vysoká klenba průhledného nebe,
po kterém bílé mráčky jako tlupy ohromných, tažných ptáků plu-
ly, byla tak sladce žlutým, podzimně bledým svitem proniklá,
že bylo lze ji přirovnati ku výhlubni krásné okrouhlé, neko-
nečně velké nádoby z bledého elektronu safírového pablesku,
z které celý Olymp nektaru pil a kterou byli boží pak po buj-
ném kvasu vyprázdněnou na okruh země překlopili."^{36/}

Zeyer Kykladami zřejmě projížděl na cestě z Terstu do
Athén, protože na této trase byla běžná zastávka na ostrově
Syra. Mohl také Kyklady navštívit cestou z Athén do Cařihradu,
o jejímž průběhu nevíme vůbec nic. Nebo je snad pouze vi-
děl z lodi? Pokud se týče jeho případné návštěvy ostrovů Kea
a M.Dilos, přikláním se k názoru, že spíše nebyl na Kei, je-
jíž krajina má v Zeyerově povídkě vysloveně fantaskní ráz.
Možná, že byl na Délu, jehož popis je mnohem strážlivější.

Snad by o jeho případné návštěvě na Délu mohla svědčit věta, kterou připsal v Gdoulí Akontiovi: "Chtěl tam dříve přistátí, aby si vše na ostrově prohlédl, než příslušný nával poutníků se tam dostaví. Jel tedy o den dříve než vyplulo posvátné loďstvo."^{37/}

Ale ať už tomu bylo jakkoliv, jedno je jisté: Korfu a Kyklady upoutaly Zeyera natolik, že je vylíčil ve svém díle; byl první v naší literatuře, kdo daroval českému čtenáři hluboký a působivý prožitek specifické krásy řecké krajiny.

A. Prolíková

Poznámky:

Citovaná korespondence J. Zeyera:

- A - s B. Grabowským (Korespondence J. Zeyera s polským spisovatelem, ed. J. Šliziński; Praha 1980),
- B - s K. Heinrichovou (Dopisy J. Zeyera K. Heinrichové, ed. J. Voborník; Praha 1924),
- C - s K. Kalašovou (Ve stínu Orfea, ed. J. Zikmund; Praha 1949),
- D - s A. Kašparem (Z korespondence J. Zeyera, ed. A. Kašpar; ČČM 1902, 1904),
- E - s O. Kuřákem (Z nejstarší korespondence J. Zeyera, ed. K. Lužan; Zlatá Praha 1902),
- F - s J. Maudrem (Z korespondence J. Zeyera, ed. A. Dolenský; ČČM 1924, 1923),
- G - s J. V. Sládkem (Sládek-Zeyer, Vzájemná korespondence, ed. J. Š. Kvapil; Praha 1927).

- 1/ Jako jisté doplnění může posloužit i románový životopis E. Jurčinové (Julius Zeyer, život českého básníka, Praha 1941), v němž autorka těžila z nedechnuté korespondence J. Zeyera s arch. Stibralem, Zeyerovým průvodcem ve střední Itálii a v Tunisu.
- 2/ V Itálii dopsal Zeyer Sestru Paskalinu a Kroniku o svatém Brandanu, v jejíž abgarovské epizodě čteme následující evokaci starého, augustovského Říma, inspirovanou Zeyerovým římským pobytem (Spisy XI, Praha, Grafická Unie 1917, str. 56):

"Bled', v kráse své jak ulomený květ,
král Abgar, který v Armenii vlád',

na lůžku ležel v Římě, daleko
 od hor svých rodných. Bylo na večer,
 Řím koupán nachem, zlatem západu
 u nohou jeho ležel, největší
 sen nádhery a krásy, který snil
 od prvních věků člověk doposud.
 Pých jeho budov směle k nebi čněl,
 a daleko, až k patám modrých hor
 se moře chrámů, bojných paláců
 a sloupů z porfyru a bílých soch
 do hájů lilo z temných pinií
 a do kouzelných zahrad."

O tom, že Kronika o svatém Brandanu byla ovlivněna Zeyero-
 vým italským pobytem, není sporu a svědčí o tom i odpovída-
 jící pasáž v dopise K.Heinrichové: "Jsem dychtiv, jestli se
 Ti bude sv.Brandán líbit, myslím ale že ano. Itálie měla
 při tom psaní na mě vliv, krajiny a budovy, které tam v tom
 líčení se mohou a mají zdát fantastické, najdeš zde, a bude
 mě to bavit, až ti někdy budu vykládat, na které místo jsem
 nyslil při tom neb onom popisu." (B 46)

- 3/ "Maudře, spoř a trp třeba hled, jen abys mohl do Itálie.
 Blázen, kdo sem nejede, pro umělce je to samovražda."
 (F 1923, 167)
- 4/ Viz typická pasáž: "Jsem už trochu unaven tím věčným zírá-
 ním na sochy a obrazy, takže jsem do Vatikánu ještě nejel
 ... Bloudívám celé dny v zříceninách starého Říma ...
 A pak stojím zase v katakombách u hrobu sv.Cecilie nebo
 sedím při zapadajícím slunci v Kolosseu a myslím na mučed-
 níky, kteří zde krev svou v nadšení prolévají." (B 45-46)
- 5/ D 1902, 509
- 6/ G 79
- 7/ "Dnes viděl jsem Kolosseum, bez Angličanů, bez Američánek
 a mám již jiný o Římu pojem. To se popsat nedá." (F 1923,
 255)
- 8/ F 1923, 256
- 9/ Viz také dopisy J.V.Sládkovi (G 82-3), K.Kalašové (C 34-5)
 a A.Kašparovi s lapidárním "S římskou campagní se nedá nic
 na světě porovnat a Řím je jediný na světě." (D 1902, 510)
- 10/ B 49
- 11/ G 93
- 12/ G 93, dále též G 96
- 13/ "Budu rád, doklepám-li se do Neapole a na Sicilii, jak to
 mám v plánu. Řecko mě vábí, vábí - ale děněg nět!"
 (D 1902, 510)

- 14/ Viz G 93: "Myslím, že budu psát cestopis, aspoň z Tunisu a ze Sicílie ...". Zamýšlel také napsat drama o Orfeovi a zpracovat motiv Psyché. Nic z toho však nerealizoval.
- 15/ E.Stehliková, Užití prefigurace a prvky mytologizace v Zeyerově díle: Česká literatura 29, 1981, 1, 23-34.
- 16/ Sledované cestopisy a paměti:
 B.Havlaas, Jižní perspektivy: Praha 1918 (časopisecky 1902 a 1903),
 J.S.Machar, Řím: Praha 1907,
 F.X.Šalda, Několik dojmů a reflexí italských: Národní listy 1911,
 J.Maria, Kraj (1912), knižně Itálie a my, Praha 1932,
 K.Čapek, Italské listy; Praha 1923,
 Z.Kalists, Italský skicář; Praha 1928 (kapitola Dobyetí Říma, 1925)
 R.Medek, Česká pouť do Itálie; Praha 1926,
 J.Šusta, Mladá léta učňovská a vandrovní: Vzpomínky II, NČSAV 1963,
 V.V.Štech, Za plotem domova; Čs. spisovatel 1970
 Srovnání viz tabulka.
- 17/ Na věci nemění, že Kotěra upřímně přiznal, že knihu nedočel a že ani Šusta, jehož román Cizina (Bursík a Kohout 1914) si přímo srovnání se Zeyerovým Plojharem vynucuje, v devadesátých letech Zeyera nečetl. Jak psalže románu (zvl.str.36, 118-119 a 140), tak Šustovy pozdější vzpomínky, poznamenané už faktem, že Plojhara konečně přečetl, ukazují, že Zeyerovo vidění římské campagni, jakkoli subjektivně zabarvené, postihlo přesně tvářnost krajiny - tak jak ovšem vypadala na konci minulého století.
- 18/ Viz též stať O.Schillera J.Zeyer a Itálie, Výroční zpráva c.k. vyššího gymnasia v Hradci Králové 1913-1914.
- 19/ Viz A.Novák, Vergiliovská krajina: Pio Vati, JČF 1930, 135-145.
- 20/ E 1902, 318
- 21/ F 1923, 165
- 22/ B 1924, 25n.
- 23/ D 1902, 513
- 24/ Výroční zpráva ředitelstva Svatoboru podaná 27.12.1885, str.4.
- 25/ D 1902, 514

- 26/ Archiv ČSAV.
27/ A 46
28/ C 39-40
29/ G 98-9
30/ D 1902, 515
31/ Spisy XVII (Praha, Grafická Unie 1918), 72
32/ Tamtéž 83
33/ O Zeyerově závislosti na těchto pramenech pojednala Klára Fuxová, Rozbor Zeyerovy Gdoule: Hlídky Času 85 z 20.11. 1912, č.322, str.6.
S největší pravděpodobností je však třeba doplnit ještě Ovidiovy Heroides 20 a zvl. 21, odkud mohl mít Zeyer Délos jako dějiště setkání Akontia a Kydippy.
34/ Za odborné informace děkuji dr.M.Šourkové z Přírodovědecké fakulty KU Praha.
35/ RE s.v.Keos, sl.182.
36/ Spisy XIII (Praha, Grafická Unie 1918), 155.
37/ Tamtéž 185

		HAVLASA	MACHAR	ŠALDA	MARIA	ČAPEK	KALISTA	MEDEK	ŠUSTA	ŠTECH
EPIŇETA	pustá (event. pustina)	X			X		X			
	truchlivá, smutná, ponurá	X	X	X	X			X		
	monumentální, velkolepá		X	X					X	X
	melancholická			X						X
	tragická		X	X						
TOPOI	západ slunce nad campagnou	X	X		X			X		X
	cesta z campagni zpět do Říma		X							
	sbytky architektury v campagni		X	X	X				X	X
	campagna jako hrob, hřbitov		X	X						
	campagna jako kolébka života									X
PŘÍMÝ ODKAZ NA ZEYERA								X		X

POZNÁMKA NA OKRAJ ČLÁNKU R. DOSTÁLOVÉ "K SOUČASNÝM PROBLÉMŮM
SPISOVNĚ NOVOŘEČTINY" (ZJKF 23, 1981, 37-51)

Helena Kurzová (Praha)

Ve svém zajímavém článku o současných problémech spisovného jazyka v Řecku se R. Dostálová dotkla i historie řecké jazykové otázky. Z jejího podání však nevyplývá dobře pozitivní úloha, kterou sehrál zakladatel vědeckého studia nové řečtiny G. Chatzidakis v řešení řecké jazykové otázky, tj. v hledání východiska z diglossie. Právě Chatzidakis, podle charakteristiky R. Dostálové "vyškolený v historizujících tradicích německé mladogramatické školy a zastánce krajního historismu v oblasti jazyka", překonal mladogramatické stanovisko v tom, že uznával svébytnost vývoje spisovného jazyka. Neopak Psycharis, "lingvista ... který vyšel ze školy Ferdinanda de Saussure ... a ... usiloval o obecný jazyk, který by byl v souladu s přirozenými zákony jazyka", byl v tomto ohledu zcela poplatný vládnoucímu jazykovědnému učení a uznával jen "přirozený jazykový vývoj". Domníval se, že lze mluvený jazyk jednorázovou úpravou povýšit na jazyk spisovný. Jeho úprava, o níž si myslel, že je v "duchu jazyka", byla plná násilnických novotvarů, o kterých jen Psycharis a jeho stoupenci věřili, že odpovídají přirozeným jazykovým tendencím; prosazovali např. formy jako ἀπλόχρονο (= βραχύ), ἀπέθανος (= ἀθάνατος), ἀξέφραστος (= ἀνεκφραστός). Bylo jednou ze zásluh Chatzidakise, že svou autoritou čelil takovým deformačním.

Chatzidakis měl pochopení pro to, co bychom dnes nazvali sociolingvistickou stránkou celého problému (názory Chatzidakisovy ve srovnání s Psycharisovými rozebírá podrobněji ve zde naznačeném smyslu K. I. Logačev, Voprosy jazykoznanija 1973, 3, 105-113), a dovedl ve shodě s měnícími se sociolingvistickými předpoklady změnit své původně konzervativnější stanovisko ve prospěch radikálnějšího "zlidovění" spisovného jazyka. Chápal, že vývoj spisovného jazyka je složitým procesem kultivace ja-

zyka, že mluvený "lidový" jazyk není schopen zastávat funkci spisovného jazyka, aniž by prošel tímto procesem. V procesu jazykového vývoje je zejména spisovný jazyk ovlivňován jazykem mluveným, ale sám také mluvený jazyk ovlivňuje, oba v míře závislé na řadě faktorů (rozšíření vzdělanosti atd.). Proto Chatzidakis soudil, že řešení jazykové situace v Řecku by se mělo dít dlouhodobějším procesem vzájemného ovlivňování obou "jazyků". A další vývoj, který vyústil ve značnou vertikální stratifikaci řeckého jazyka, jak ji vystihla R. Destálová, kdy lze rozlišovat několik funkčně i sociálně podmíněných variant mezi krajní katharensou a dimotiki, dal za pravdu Chatzidakisovi.

Z P R Á V Y

SEMINÁR O TRANSKRIPCII A SKLOŇOVÁNÍ ANTICKÝCH MIEN

Klára Buzássyová (Bratislava)

Z iniciatívy Slovenskej jednoty klasických filológov usporiadali Slovenská jednota klasických filológov, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV a Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied dňa 19.11.1981 pracovný seminár venovaný problematike transkripcie a skloňovania antických mien. Cieľom seminára bolo prediskutovať za účasti jazykovedcov - slovakistov, odborníkov v oblasti klasickej filológie a redaktorov - predstaviteľov vydavateľstiev, ktoré publikujú vedeckú a krásnu antickú literatúru; aktuálne problémy súvisiace s rozkolísanosťou jednotlivých vydavateľských úzov v prepisovaní a skloňovaní antických apelatívnych a propriálnych mien a urobiť prípravné kroky na odstránenie nežiadúcej nejednotnosti v tejto oblasti. Na seminári sa zúčastnili okrem pracovníkov usporiadateľských inštitúcií zástupcovia z Katedry románskej, klasickej a semitskej filológie FFUK v Bratislave, z Archeologického ústavu SAV v Nitre, z Ústavu pro jazyk český ČSAV a zo všetkých zainteresovaných slovenských vydavateľstiev: Tatran, Slovenský spisovateľ, Pravda, Obzor, Mladé letá, ale aj z vydavateľstiev Smena, Alfa, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Šport (dohromady 58 účastníkov). O seminár prejavili záujem a iba z technických príčin (ochorenie, neplánovaná služobná cesta) sa nemohli zúčastniť zástupcovia z Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV a z vydavateľstva Svoboda v Prahe.

Spontánny záujem zainteresovaných vydavateľstiev o účasť na seminári, ale aj účasť z vydavateľstiev, ktoré uverejňujú predovšetkým inú ako antickú literatúru, dokazuje, že transkripcia a skloňovanie antických mien a najmä rozkolísanosť a pohyb v tejto oblasti predstavujú problém, ktorý je iba zdan-

live okrajovým problémom slovenského pravopisu a tvaroslovie. Jeho aktuálnosť zväčšuje zvýšená aktivita vo vydávaní diel antického dedičstva.

Účastníkov seminára privítal a úspešné rokovanie začel riaditeľ Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV dr. Ján Kačala, CSc. J. Horecký v úvodnom referáte vyšiel z porovnania situácie pri preberaní antických mien do slovenčiny a situácie v iných európskych jazykoch. Poukázal aj na to, že heslo *Græca graece, Latina latine* je polovičaté, gréčtina sa transliteruje, latinčina nie. Adaptácia antických mien v moderných jazykoch je objektívny proces, ktorý nemožno svojoľadne zvrátiť, pričom však niet presných hraníc adaptácie. Zasahuje prízvuk, kvantitu, výslovnosť, pravopis, morfológiu. Pri určovaní pravidiel transkripcie a skloňovania musí byť rozhodujúcim kritériom systém preberajúceho jazyka, nie východiskového.

K. Palkovič charakterizoval svoj návrh transkripcie a transliterácie z gréčtiny a prepisovania latinských mien. Návrh zahŕňa prepis jednotlivých písmen aj skupín *th, rh, ti, qu, ie, ia, iu* ap. (porov. i Slovenská reč 46, 1981, 76-80). Návrh sa opiera o bohatú excerpciu zo súčasných prekladov antických autorov. Sčasti kriticky sa Palkovičovho návrhu dotkol L. Dvonč, ktorý sa vo svojom referáte zaoberal otázkou zdomácnovania a skloňovania gréckych a latinských mien v spisovnej slovenčine. Reagoval aj na príspevok L. Vidmana (ZJKF 21, 1979, 28-34). Poukázal najmä na zdomácnené podoby Augiáš, Euklides. Používanie ustálených vyjadrení Euklidova veta, euklidovská geometria vedie podľa L. Dvonča celkom priradené k používaniu formy Euklides, nie Eukleidés. Pri probléme skloňovania L. Dvonč vyšiel z retrospektívneho pohľadu na zásady skloňovania gréckych a latinských mien v jednotlivých kodifikáciách slovenského pravopisu a z návrhov jednotlivých autorov, najmä J. Horeckého. Na tomto základe sa pokúsil vystihnúť perspektívu vývinu v spisovnej slovenčine. Medzi zdomácnené podoby treba rátať aj tie mená, pri ktorých sa uplatňuje v súlade so štruktúrou spisovnej slovenčiny skloňovanie bez vynechávania

koncového -as, -es, -ou, -us a skloňovanie bez zmien v základoch, napr. Midas - Midasa (nie Mida), Kalchas - Kalchasa (nie Kalchanta) atď. Táto tendencia je živá a treba s ňou pri kodifikácii skloňovania počítať.

I. Masár na základe analýzy knihy V. Zamarovského Behovia a hrdinovia antických báji ukázal, že autor aj vydavateľstvo Mladé letá nerešpektovaním adaptačného procesu, ktorým prešli antické mená v slovenčine, a odchýlením sa od Pravidiel slovenského pravopisu nespĺnili zámer, ktorý publikáciou sledovali, a to najmä tým, že nerešpektovali adresáta, ktorému je publikácia určená. (Zásady prepisu, ktorý si autor knihy sám zvolil, sa nedodržiavajú dôsledne, v knihe určenej mladým čitateľom pôsobí vyznačovanie pôvodných dĺžok ako záťaž, mátie zarisčovanie genitívu na -y pri menách typu Aiglé, ktoré v zhode so súčasnou normou je oprávnené chápať ako nesklonné ap.). Tu by bola bývala namieste jednoduchšia grafika i skloňovanie, ktoré štruktúra slovenčiny dovoľuje a kodifikácia ju pripúšťa.

Ako ukázali pripravené i spontánne diskuzné príspevky, z hľadiska prekladateľskej a editorskej praxe sú aktuálne najmä tieto kruhy problémov: označovanie kvantity, prepis aspirovaných speluhlások (th); podoba substantívneho kmeňa, ktorý má byť základom na ďalšie odvodzovanie, najmä tvorenia adjektíva; sledovania dvojestupňovej či jednetnej línie v kodifikácii; otázka, kto je v prvom rade kompetentný robiť úpravy.

V centre pozornosti bol problém označovania či neoznačovania dĺžok, dotkli sa ho viacerí diskutujúci. Aj z odbornej literatúry o transkripcii a z vydavateľskej praxe sa možno presvedčiť o tom, že práve v tejto otázke sa prejavuje tendencia postupovať z jedného extrému do druhého. Takto sa situácia javí najmä v češtine (perov. kolektívny príspevok oddelenia jazykovej kultúry a štylistiky ÚJČ ČSAV, Slovo a slovesnosť 37, 1976, 137-151; L. Vidman, K psaní řeckých a latinských jmen v češtině, ZJKF 21, 1979, 28-34). Po neoznačovaní dĺžok napr. u F. Stiebitza, po istých kompromisoch a po pokuse

o úplnú reštitúciu pôvodných dĺžok v obidvoch významných encyklopédiách: Encyklopedie antiky, Praha 1973, Slovník antické kultury, Praha 1974, ktorý viedol k mnohým neodslednostiam a nejasnostiam, sú dnes nielen bohemisti, ale aj sami českí klasickí filológovia jednotne za to, aby sa od označovania dĺžok úplne upustilo (s výnimkou celkom počesťených mien ako Hadrián; porov. i Vidman, op. cit. s. 31). Na seminári, o ktorom referujeme, sa za zachovávanie dĺžok podľa stavu v gréčtine a v latinčine aspoň v poézii prihovárал najmä V. Mihálik, ktorý ako prekladateľ antickej poézie zdôrazňoval estetickú hodnotu kvantity. Opačný názor zastával J. Španár. Príkladmi z prekladov M. Okála i samého V. Mihálika dokazoval, že zachovávanie gréckych dĺžok neukazuje ich funkčnosť v slovenských prekladoch, naopak, môže mýliť (porušuje sa daktyl). V. Mihálik zasa poukazoval na to, že dĺžka tvorí čosi menej strehé ako rytmus (prízvukové pomery jazyka). Pri zachovávaní dĺžok možno vyjadriť esteticky pôsobiace napätia medzi dĺžkou a prízvukom. J. Španár vo svojich prekladoch filozofických textov postupuje v súlade so slovenskou kodifikáciou, pôvodné grécke dĺžky neprepisuje, píše dĺžky len tam, kde sú v slovenskej výslovnosti bezpečne ustálené (napr. - ón). Vhodnosť takéhoto postupu ilustrovala na grafike uplatnenej v antológii z diel filozofov v zväzku Predsokratici a Platón, Bratislava 1970 K. Buzássyová.

Potrebu zachovávať pri prepisovaní th odôvodňoval V. Zamarovský tým, že v gréčtine bol medzi th a t väčší rozdiel, než je v dnešnej slovenčine rozdiel medzi hláskami s a z, V. Mihálik opäť estetickými dôvodmi. Argumentácia sa teda hľadá v stave pôvodného jazyka. Podľa viacerých diskutujúcich (J. Horecký, V. Bunčáková, bohemisti z ÚJČ ČSAV) situácia v pôvodnom jazyku nie je rozhodujúca. Podľa V. Bunčákovvej väčšina klasických filológov na Slovensku si uvedomuje, že píše pre slovenského čitateľa a v slovenčine a je ochotná rešpektovať štruktúrne zákonitosti slovenčiny. Diskusný príspevok V. Zamarovského, ktorý proklamoval pri transkripcii

striktne prídážanie sa pôvodného stavu v gréčtine, ktoré vedie k narúšanju štruktúry súčasnej slovenčiny, sa stretol s nesúhlasom väčšiny diskutujúcich.

Viacerí diskutujúci z redakcií poukázali na to, že súčasným značným problémom je neistota v tom, aký tvar (kmeň) slova treba brať do úvahy pri tvorení prídavných mien (rodský - rodoský; argoský - argejský ap.).

Závažným problémom všeobecného charakteru je riešenie otázky, či pri kodifikácii a úsilí o odstranovanie nejednotností preferovať dvojestupňovú kodifikáciu - jednu pre texty odborného charakteru, rešpektujúcu vo väčšej miere pôvodný stav v gréčtine a latinčine - a druhú pre popularizačné diela a pre beletriu odrážajúcu adaptačné procesy, alebo či sa neusilovať o jednu (jednotnú) kodifikáciu. Diskusia podporila skôr dvojestupňovosť kodifikácie, niektorí účastníci, napr. J. Španár, však vidia v takomto riešení nevhodný kompromis, o pôvodnej podobe mien v gréčtine a latinčine môžu čitatelia získavať informácie v menných registroch. L. Vidman v liste poslanom na seminár varoval pred príliš zjednodušenou transkripciou. Za pestovanie povedomia gréckeho pôvodu sa prihovára P. Kuklica.

Ukázalo sa, že ani v rámci jedného vydavateľstva sa zatiaľ nedarí dosiahnuť zhodu. Vidno to aj z pokusu o kolektívne stanovisko redaktorov z vydavateľstva Tatran k diskutovanému problémom (tlmočila ho T. Kusá). Želaním je, aby kodifikátori vytvorili čo najjednoduchší systém, pokiaľ možno s čo najmenším počtom výnimiek. Väčšina redaktorov dáva prednosť adaptácii, napriek tomu niektorí sú za originálnu podobu, lebo poslovenčovanie sťažuje identifikáciu. V praxi sa ťažko uplatňuje frekvencia ako kritérium pre rozhodovanie o adaptovanej či originálnej podobe. Pochybnosti vyvoláva aj téza, podľa ktorej by o spôsobe transkripcie malo rozhodovať to, či ide o historickú alebo mytologickú postavu. Priemerný čitateľ to sotva dokáže rozoznať. Nakoniec redaktori Tatranu uviedli rad konkrétnych otázok, na ktoré očakávajú od jazykovedcov

odpoveď (výber kmeňa pre tvorenie adjektíva, gemináty, otázka, ktorý jazyk - východiskový či slovenčina - je rozhodujúci pre určenie rodu substantíva ap.).

V diskusii sa teda prejavila istá nespokojnosť s doterajšou slovenskou kodifikáciou, hoci českí bohemisti súdia (porov. i citovaný kolektívny príspevok, Slovo a slovesnosť, 1976, s. 147), že pravopisná a tvaroslovná kodifikácia antických mien v slovenčine je pre české úvahy tohto druhu v mnohom inšpirujúca nielen svojou praktickou účelnosťou, ale aj ako príklad toho, ako možno princípy funkčne zamerané jazykovedy chápajúcej jazyk ako vnútorne skíbenú a usporiadanú sústavu premietnuť aj do predpisov majúcich vzťah ke kultúre jazyka.

Závery zo seminára o prepisovaní a skloňovaní antických mien formuloval J. Horecký. Nespokojnosť s kodifikáciou je podmienená jej zaostávaním za jazykom, ktorý ako živý organizmus sa neustále vyvíja. Jazyk je dynamický systém, ktorý má vyhovovať súčasnej spoločnosti. Aj keď sú otázky prognózovania zatiaľ nejasné, vieme, že kodifikáciu robíme pre tých, ktorí nebudú vedieť po latinsky a po grécky; sociolingvistiké faktory, mieru antického vzdelania, ktorú poskytuje naša dnešná vzdelávacia sústava, nemožno ignorovať. Z pedagogického hľadiska je žiadúce, aby systém prepisovania bol jednoduchý. Je však možná dvojstupňová kodifikácia. Právo na básnickú licenciu sa neupiera, ide o to, aby sa z nej nestal úzus.

Seminár splnil svoj cieľ: ukázať kde sú problémy a získať poznatky o postojoch pracovníkov z vydavateľskej praxe k otázkam transkripcie a skloňovania antických mien. Ukázal, že riešenie nastolených problémov je skutočne aktuálne. Ako prvý krok na toto riešenie sa prijal záver, že usporiadatelia budú tlmočiť novému výboru Slovenskej jazykovednej spoločnosti, aby sa ako kompetentný orgán na riešenie otázok transkripcie a skloňovania antických mien ustálila interdisciplinárna komisia zložená z jazykovedcov - slovakistov, z klasických filológov, archeológov i redaktorov z prísluš-

ných vydavateľstiev. Komisia bude môcť pri svojej práci zovšeobecniť poznatky z diskusie, ktorá odznela na tomto seminári, a využiť aj súpisy antických mien, ktoré vypracovali pracovníci vo vydavateľstve Tatran (v edícii Estetická knižnica) v nakladateľstve Pravda aj v práci, ktorú v rámci ŠVOČ vypracovali poslucháči slovenčiny a latinčiny na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Komisia by mala pracovať tak, aby jej závery boli koordinované s prácou českých bohemistov a klasických filológov.

ZA PAVLEM KUCHARSKÝM
Josef Šmatlák (Praha)

Bývá dobrým, byť smutným zvykem vzpomínat na stránkách časopisů zásluh těch, kteří od nás nenávratně odešli. Připomínáme si tak lidi ušlechtilé povahy, širokého vzdělání, odborníky zasloužilé o rozvoj vědních disciplín. Mezi ně patřil i prof. PhDr. Pavel K u c h a r s k ý.

Narodil se 11. ledna 1910 v Nemošicích. Základní vzdělání získal v Písku a v Praze; rodina Kucharských se přestěhovala do Prahy r. 1918. Středního vzdělání dosáhl na reálném gymnáziu v Praze 8 v letech 1920-28 a poté nastoupil do studia na filozofické fakultě UK.

Tam studoval češtinu, latinu, němčinu a řečtinu a svá studia uzavřel doktorátem z klasické filologie a starověkých dějin. Úzká specializace však Pavlovi Kucharskému nestačila; absolvoval ještě rigorózum z češtiny a 18.5.1934 získal aprobaci pro vyučování češtině a latině na školách 2. cyklu. V letech 1934-37 studoval ještě 6 semestrů na právnické fakultě UK, studia však musel přerušit pro vojenskou službu. Vedle uvedených jazyků věnoval Pavel Kucharský svůj zájem i angličtině, francouzštině a ruštině, nemluvě o dalších předmětech, jejichž pěstováním podle objektivních potřeb vypomáhal v průběhu své pedagogické činnosti.

Pavel Kucharský od počátku působil zejména ve školách pro pracující; v tomto směru byl u nás průkopníkem. Od roku 1934 vyučoval na Ústřední škole dělnické a zařadil se mezi první učitele, kteří teoreticky propracovávali a prakticky ověřovali metodiku studia dospělých; za protektorátu se tato škola - zejména díky Pavlovi Kucharskému - stala útočištěm mnoha studentů, které postihla nacistická perzekuce. Po válce se Pavel Kucharský s vehemencí sobě vlastní podílel na obnově našeho školství. Vedle úvazku na škole pro pracující učil v Praze na gymnáziu v Truhlářské ul. a poté na Akademickém gymnáziu a po únoru se obětavě zapojil do budování nového,

socialistického školství, zejména na střední škole pro pracující v Praze 1, Hellichově ul. 3. Pavel Kucharský sem nastoupil roku 1952 poté, co tato škola vznikla z původních kursů pro pracující při Akademickém gymnáziu, a prošel na ní všemi funkcemi až po ředitelskou; za zmínku přitom stojí jeho dlouholetá spolupráce s kolegou dr. Čestmírem Vránkem.

Pedagogická činnost Pavla Kucharského byla bohatá a rozmanitá: vedle školských úvazků vedl po tři roky pedagogickou praxi posluchačů latiny a češtiny na FFUK a působil jako lektor metodiky češtiny a latiny, vedl kursy latiny na dalších fakultách, zejména právnické, lékařské a filozofické, vyučoval na středních zdravotnických školách, působil v doškolovacích jazykových kursech při různých podnicích, vyškolil mnoho aktivních učitelů.

Mimo to pracoval v poradních komisích pro jazyk latinský při VÚP v Praze, v kabinetě cizích jazyků v ÚDU v sekci pro jazyk latinský atd. atd.; dopátrat se všech jeho pedagogických zásluh je téměř nemožné. Kromě toho byl i soudním tlumočnickem němčiny, ruštiny a latiny.

Pavel Kucharský chápal učitelství zodpovědně jako osvětovou činnost a věnoval mu všechny své síly. Odměnou mu byly především díky jeho žáků a jejich další studijní úspěchy, četná uznání od ÚNV Prahy, ministerstva pracovních sil, ministerstva informací, ONV Prahy 1 apod.

S pedagogickou činností spojeval Pavel Kucharský i neméně záslužnou činnost metodickou. Své poznatky a zkušenosti uplatnil zejména autorsky v učebnicích, věnovaných novým metodám výuky latiny, češtiny a české literatury. Kestřil tak cestu marxistické výuce důležitých předmětů a v řadě článků, statí a recenzí se kriticky dotýkal soudobých názorů na vyučování i problematiky socialistického školství a posuzoval učebnice i školské příručky. Jako člen odborných komisí při SPN spolupracoval redaktorsky na mnoha jazykových učebnicích a slovnících.

Odborné znalosti starověkých reálií a latiny zužitkoval

při spolupráci na Encyklopedii antiky a Slovníku antické kultury, pro něž zpracoval hesla o řeckém a římském právu a o antické výchově, jakož i při překladech z římské literatury; z nich zeslouží pozornosti zejména překlad monumentálních Liviových Dějin ve spolupráci s Ā. Vránkem a M. Husovou, první kompletní překlad Livia v češtině.

Znalosti češtiny a zkušenosti praktického stylisty zpracoval v řadě učebnic a v osvěžujícím popularizačním pandánu Víš si rady s češtinou? (Praha 1977). Značného mezinárodního ohlasu dosáhla jeho Cizojazyčná korespondence pro filatelisty (česky, rusky, německy, francouzsky, anglicky, italsky, španělsky, maďarsky, esperanto; Praha 1965), vydaná i v NDR; je dítkem jeho filatelistických a lingvistických zálib.

Tento povšechný výčet činnosti Pavla Kucharského působí imponantně, ač mnohé uvedeno nebylo. Navíc mnoho práce zůstalo v rukopisech, leccos již nemohl dokončit a mnoho nápadů zůstalo v projektu.

Pavel Kucharský aktivně pracoval do roku 1977 a poté ještě podržel pedagogický úvazek na právnické fakultě UK a věnoval se autorské práci na Česko-latinském slovníku (ve spolupráci s Z. Quittem) a činnosti redaktorské, až zasáhla krátká choroba s nečekanou komplikací. Pavel Kucharský zemřel 22. března 1979 v Praze.

Zůstavil po sobě nejen mnoho vykonané práce pedagogické, autorské i organizační, nápady a projekty, ale svým žáákům a zejména své rodině zanechal též mnoho vědeckých vzpomínek na čas strávený společně s obětavým a nesmírně pracovitým člověkem, laskavým učitelem a milujícím manželem a otcem.

Pozn. aut.

Za laskavou pomoc při tvorbě této vzpomínky děkuji chetí dr. Pavla Kucharského, paní Jaroslavě Kucharské.

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE PRACÍ DR. PAVLA KUCHARSKÉHO (se zaměřením na klasičofilologické disciplíny)

a) učebnice

- Kábrt J. - Kucharský P. - Tyl Z. - Wittichová D. - Wolf A., Cvičebnice jazyka latinského pro gymnasia. Praha 1953², 309 str.
- Kábrt J. - Kucharský P. - Tyl Z. - Wolf A., Jazyk latinský. Cvičebnice pro 9. a 10. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Praha 1956, 1961⁶, 302 str.
- Kábrt J. - Kamínková E. - Kucharský P., Učební texty pro kurzy latiny. Praha 1956, 1965⁴ (skriptum FFUK), 340 str.
- Kábrt J. - Kucharský P. - Schams R. - Vránek Č. - Wittichová D. - Zelinka V., Latinsko-český slovník. Praha 1957, 454 str., 1970² (spracovali P. Kucharský a Č. Vránek), 483 str.
- Kábrt J. - Kucharský P. - Vránek Č. - Wolf A., Jazyk latinský. Učební text pro 11. ročník všeobecně vzdělávacích škol. Praha 1959, 103 str.
- Janda J. - Kamínková E. - Kucharský P. - Quitt Z., Učebnice latiny pro kurzy společného základu na FFUK. Praha 1961 (skriptum FFUK), 339 str., 1970⁵
- Kábrt J. - Kucharský P. - Vránek Č. - Wolf A., Latinská čítanka. Učební text pro střední všeobecně vzdělávací školu. Praha 1961², 131 str.
- Kábrt J. - Kucharský P. - Tyl Z. - Wolf A., Jazyk latinský. Cvičebnice pro střední všeobecně vzdělávací školu. Praha 1954, 1963⁸, 283 str.
- Kucharský Pavel, Právníký slovník a právnícké texty latinské. Praha 1967 (skriptum FFUK), 83 str.
- Hnátek J. - Lukáš M. - Trnka R. - Vránek Č. - Vysoký Z. - Wittichová D., Cvičebnice jazyka řeckého. 2. vyd. upr. P. Kucharský, R. Trnka, Č. Vránek, Z. Vysoký. Praha 1969, 208 str. + 17 tab.
- Kucharský Pavel, Právníký slovník a právnícké texty latinské. 3. přepracované vyd. Praha 1969 (skriptum FFUK), 112 str.
- Bejlovec J. - Janda J. Kamínková E. - Kucharský P. - Quitt Z., Latina pro vysoké školy. Praha 1972, 1975³, 286 str.
- Quitt Z. - Kucharský P., Latinská mluvnice. Praha 1972, 1974², 203 str.

Kucharský Pavel, Právnická terminologie latinská. Praha 1972 (skriptum PFUK), 143 str.

Kábrt J. - Kucharský P., Jazyk latinský. Učebnice pro střední zdravotnické školy. Praha 1973, 1980, 446 str. + 16 tab.

b) články

- , Příspěvky k výkladu některých ód Horatiových: Non omnis moriar (sborník Horatiův), Praha 1936, str. 487-491
 - , Antika na světové výstavě poštovních známek v Praze "Praga 1962": Zprávy Jednoty klasických filologů 4, 1962, str. 160
 - , Latina se vrací: Učitelské noviny 15, 1965, č.36, str. 5
 - , Latina "právnícká": Vysoká škola 14, 1965/66, 283-285 str.
 - , Latina a studium medicíny: Časopis lékařů českých 106, 1967, 631-632
 - , Za latinu socialistické školy: Zprávy Jednoty klasických filologů 10, 1968, 41-50
 - , Klasický filolog na Světové výstavě poštovních známek Praga 1968: Zprávy Jednoty klasických filologů 10, 1968, 159-168
 - , Latina bez iluzí: Učitelské noviny 10, 1969, č.5, str.4
- S autorem nad knihou. Antika - móda nebo potřeba. Rozhovor s P.Kucharským o Slovníku antické kultury. Znamenala J.Minovská: Večerní Praha 30.10.1975
- , Odhalená tajemství starověkých Etrusků?: Lidová demokracie 21.2.1976

c) překlady

Na veselé struně. Výbor z antického humoru. Přel. R.Hošek, P.Kucharský a Č.Vránek. Předml. R.Hošek. Praha 1971, 75 str.

Livius, Dějiny I. Překlad, pozn. a seznam vl. jmen P.Kucharský, Č.Vránek. Předml. V.Marek. Praha 1971, 1979², 500 str.

Livius, Dějiny II-III. Překlad, pozn. a seznam vl. jmen P.Kucharský. Předml. V.Marek. Praha 1972, 587 str.

Livius, Dějiny V. Překlad, pozn. a seznam vl. jmen P.Kucharský. Předml. V.Marek. Praha 1973, 638 str.

Livius, Dějiny VI. Překlad, pozn. a seznam vl. jmen Pavel Kucharský. Předml. R.Hošek. Praha 1976, 660 str. + 2 mapy.

Livius, Dějiny VII. Překlad M.Husová a P.Kucharský. Předml.
L.Svoboda. Praha 1979, 503 str.

d) ostatní

Slovník antické kultury. Sestavili V.Bahník, J.Bělský, H.Bu-
sinská, V.Krejčí, P.Kucharský a Č.Vránek. Praha 1974,
718 str. + XCVI tab.

Encyklopedie antiky. Zpracoval autorský kolektiv za vedení
L.Svobody. Praha 1973, 744 str. + 4 tab. + 6 map

Aischylos, Oresteia. Krit. ed. G. Thomson. Praha 1966 (spolu-
práce na revizi řec. textu a anglických poznámkách s au-
torem)

e) referáty

Novotný Fr. a kol., Základní latinská mluvnice (Praha 1957):
Cizí jazyky ve škole 1, 1957, 192

Pražák J. - Novotný F. - Sedláček J., Latinsko-český slovník.
Přepřacoval F.Novotný. I-II (Praha 1955^{fr}): Cizí jazyky
ve škole 1, 1957, 287-8

Kábrt J. - Kucharský P. - Tyl Z. - Wolf A., Jazyk latinský.
Cvičebnice pro 9. a 10. postupný ročník všeobecně vzdě-
lávacích škol (Praha 1956): Cizí jazyky ve škole 1, 1957,
334-6

Kábrt J. - Valach V., Jazyk latinský. Učebnice pro střední
zdravotnické školy (Praha 1957²): Cizí jazyky ve škole
2, 1958, 329-331

Špaňár J. - Kettner E., Latinčina pre 1. - 3. ročník stred-
ných všeobecno-vzdelávacích škôl (Bratislava 1965, 1966²):
Literárni noviny 16, 1967, č.12, 6

Lexikon der Antike (Leipzig 1972): Deutsche Literaturzeitung
97, 1976, 20-23

Tricet let výzkumu antiky v ČSSR (Praha 1976): Léto s Haló
sobotou 1978, 12

R E F E R Á T Y

Boëthius - Poslední Říman. Z lat. originálu přel. V.Bahník, předmluvu napsala A.Vidmanová, Praha Vyšehrad (Cop. 1981), 191 str.

České moderní myšlení se opírá o nevyrovnanou škálu autorit a textů, formujících obecné filozofické povědomí. Chybí hlubší prožitek řady děl, která patří k milníkům filozofického vývoje. Jedním z výrazných příkladů je i osud Boëthiovy Konsolace (Consolatio philosophiae) v moderní české myšlenkové kultuře. "Objevena" poměrně pozdě Kosmou za studií v Lutychu sehrála sice v dějinách české středověké vzdělanosti důležitou roli, ale s nástupem humanismu se již její znalost a přitažlivost ztrácela. Na místě novoplatónských prostředníků se raději četl Platón a ani obratné verše "posledního Řimana" nemohly nahradit požitek z Horatia. A tak slavnou Boëthiovu Filozofii utěšitelku (Konsolaci) dostali - po různých pokusech - čeští čtenáři v úplnosti až r. 1929 v překladu F.Hanouška. Jeho snaha však zapadla a tak J.Hrůša, který se ujal úkolu za války, ani nevěděl, že má nač navazovat. Teprve třetímu úplnému překladu V.Bahníka se dostalo možnosti působit hlouběji. Vychází v dobrém nakladatelství a jeho dikce vychází vstříc modernímu jazykovému cítění.

V čem tkví přitažlivost Boëthiova textu? Co nám přináší a jak je nám představen?

Není pochyb, že Boëthiova Konsolace, která vznikla ve vyhnanství nedlouho před Boëthiovou násilnou smrtí r. 524, upoutá především svou útěšnou moudrostí, promyšlenou kompozicí a slovesným půvabem. Strídají se veršované a prozaické části (tzv. prosimetrum) a čtenář vychutnává postupné přenášení váhy z úvah o štěstí k složitým filozofickým konstrukcím.

Konsolace však není lehkou četbou. Některé věty se klenou

v složitých periodách, leckde je třeba pomocné ruky komentáře. Důležitou roli má i úvodní studie A. Vidmanové, v níž autorka charakterizovala dobu, v níž Konsolace vznikla, seznámila s životem a dílem Boëthiovým, pokusila se přiblížit smysl útěšné úvahy a obsáhle pojednala o textové tradici Konsolace v Čechách. Probrala její vliv na české písemnictví ve středověku, upozornila na dějiny překladu a z pseudo-boëthiovských textů vyzdvihla prvou středověkou pedagogickou příručku *Disciplina scolarium*.

Úvodní studie shromáždila velkou sumu informací, vytěžených vlastní badatelskou prací autorky. Podrobně se dovídáme o české rukopisné tradici a ozvucích v českém středověkém písemnictví, někdy jakoby však bylo detailních zpráv až příliš mnoho, jakoby chybělo prostoru pro vysvětlení filozofického významu neoplatónské tradice a hlubšího prozkoumání etického poslání Konsolace. Autorka - znamenitá filoložka - však správně vycházela jen z materiálu, který důvěrně zná, a vystříhala se všech riskantních filozofických improvizací.

Připomeňme některá její závažnější zjištění! Předně bylo poukázáno na význam komentářů, dodnes prakticky neprobádaných, z nichž např. Mikulášův ze Sedlčan měl úspěch i v zahraničí. Z boëthiovských ohlasů má význam upozornění, že existují souvislosti mezi pseudo-boëthiovskou *Disciplina scolarium*, zprostředkovanou florilegiem *Parvi flores*, a druhou redakcí *Burleových Vitae philosophorum antiquorum*, realizovanou pravděpodobně v Čechách. Objevně působí i soubor dokladů o znalosti Boëthia v pražském univerzitním prostředí. A nezajímavé nejsou ani osudy prvého literárního překladu částí Konsolace do češtiny. Překladačem byl 1678 jezuita Jiří Ignác Čapek a text zůstal překvapivě až do r. 1944 v rukopise; když jej za války pečl M. L. Černé vydalo nakladatelství Vyšehrad. Antická moudrost v podání křesťanského římského státníka měla tehdy "posílit nešťastné a zaujmout ty, kdo se zamýšlejí nad vrtkavostí lidských osudů".

V. Bahník, který pořídil třetí úplný český překlad Konso-

lace, doplnil svazek ještě ukázkou z Boëthiova Úvodu do hudby (De institutione musica libri quinque), Pseudo-Boëthiovou Školskou výchovou (De disciplina scolarium) a dvěma listy Boëthiovi adresovanými (Ennodius a Cassiodorus dopis).

Konsolace je přeložena správně a vcelku čtivě. Někdy si ce (snad pro zvýšení dramatickosti) se překladatel v drobnostech vzdaluje originálu nebo naopak text rozmělnuje nebo spojuje kratší věty do dlouhých souvětí, ale za vším lze vyčíst záměr, interpretaci a nikoli ledabylost. Dobře se V. Bahník vypořádal i se středověkým textem a znovu tak potvrdil, že patří k našim nejlepším tlumočnickům latinského písemnictví.

Knihu doplňuje přehled meter užitých v básních (metrická podoba básní je velmi rozmanitá) a vysvětlivky k textu, přidružené se komentářů ke standartním edicím.

Boëthiova Konsolace najde jistě hojně vděčných čtenářů. Dostalo se jí důstojného překladu i výkladu. Je-li čeho lito-
vat, pak leda relativně nízkého nákladu a grafické výzdoby, která si zřejmě neuměla poradit se specifickou reprodukcí ze středověkých kodexů.

Pavel S p u n a r

Н.А. Федоров - В.И. Мирошенкова: Античная литература - Рим. Хрестоматия. Москва ("Высшая школа") 1981, 608 стр.

Potřeba seznámit s hlavními výtvoři antické literatury studenty filologických specializací na sovětských vysokých školách byla podnětem k sestavení recenzované antologie, zachycující období od poloviny 3. stol. př.n.l. do 2. stol. n.l. Vzhledem k širšímu poslání knihy byla vybraná díla uveřejněna v literárních ruských přehledech a opatřena nezbytným komentářem i stručnou úvodní statí, charakterizující autora a jeho tvorbu. Takovýto postup je u publikace tohoto druhu přirozený a nevzbuzuje tudíž pozornost. Příčinou zájmu je však z našeho hlediska poměrně značný rozsah knihy jakož i způsob, jímž ho

bylo tematicky využito, čili jinými slovy - co pokládali redaktoři chrestomatie z římské literatury za tak závažné, aby se stalo duševním majetkem filologů, kteří se nespecializují na klasické jazyky.

Pro předložený soubor je charakteristická převaha básnických textů na prózou. Poezie se na stránkách chrestomatie představuje čtenáři ve všech svých hlavních římských jevových formách - počínaje divadelní tvorbou a naučnou poezií přes vrchná díla z oblasti lyriky a epiky až po epigram a satiru. V tomto pojetí je starší období římské literatury zastoupeno Plautem a Terentiem, z jejichž děl vybrali redaktoři chrestomatie po jedné komedii (Komedie o strašidle a Sebetraplč). Obě tato díla, která zřejmě mají u čtenáře podnítit zájem o památky římské literatury, jsou uveřejněna v plném znění. Je přirozené, že z dalších autorů bylo možné do knihy zařadit pouze úryvky většího nebo menšího rozsahu. Tímto způsobem se čtenáři představuje Lucretius, Catullus, Vergilius, Horatius, Tibullus, Propertius a Ovidius. I při tomto postupu se chrestomatie snaží vytvořit o jmenovaných autorech celkový obraz stejně jako o stavbě jejich díla a charakteru jeho jednotlivých částí. Z "pozdního období" římské literatury, jak se v knize označuje 1. a 2. stol. n.l., je v knize zastoupen Seneca tragédií Thyestes (v plném znění), Phaedrus poměrně rozsáhlým výběrem z bajek, Martialis větším počtem epigramů a Iuvenalis dvěma satirami (první a třetí).

Z prozaické tvorby se dostalo větší pozornosti pouze Petroniovi a Apuleiovi, zřejmě opět se zřetelem k čtenářské přitažlivosti díla Satyricon a Zlatého osla. Tradiční autoři jako Cicero, Caesar, Sallustius, Livius a Tacitus jsou přirozeně do chrestomatie zařazeni, ale jen v míře, umožňující nejzákladnější představu o jejich tvorbě. Cicero je dokonce prezentován toliko jako řečník, a to kratším úryvkem z první řeči proti Catilinovi a z obrany Milona. Domnívám se, že redaktoři chrestomatie význam římské prózy podcenili a že v dalším vydání jejich souboru se dostane prozaické tvorbě proporčního zastoupení.

V knize tohoto zaměření bychom očekávali i bibliografii ruských překladů z římské literatury, která by byla vodítkem zájemcům o širší pohled na sledovanou látku, než může zachytit jakkoliv dobře promyšlený i obšírný výběr textů.

Předložená chrestomatie představuje jednu z možností, jak splnit závažný cíl, který stál před jejími redaktory. Vzhledem ke svému zaměření si kniha nepochybně získá zájem početnějšího čtenářského okruhu nežli jen vysokoškolských posluchačů filologických oborů, pro něž je především určena.

Jan B u r i a n

Waldtraut Lewin: Gaius Julius Caesar. Aufstieg und Fall eines römischen Politikers. Berlin (Verlag Neues Leben) 1980, 311 str.

Osobnost Gaia Julia Caesara patří k tradičním tématům vědeckých děl stejně jako beletristických zpracování. Přesto, že literatura, věnovaná Caesarovi, se stala prakticky nepřehledná, zůstává v jeho vědeckém obraze i nadále řada nejasných či sporných míst. Pro literární tvůrce je v současné době, stejně jako tomu bylo i v minulosti, rostoucí počet uměleckých ztvárnění Caesarovy životní dráhy spíše podnětem k hledání nových pohledů na Caesarovy osudy než varováním před pokusem usilovat v Caesarově líčení o nové originální řešení. Pravděpodobnost, že takto vytčeného cíle bude vskutku dosaženo, bývá obvykle malá, přesto však reálně existuje a dokonce se i uskutečňuje. Dokladem toho je nová Caesarova biografie německé autorky W. Lewinové.

Její záměrem bylo zpracovat Caesarovu biografii tak, aby stála na současném stavu vědeckého poznání, ale byla současně oprostěna od technického balastu, vlastního odborným publikacím, a zaujala způsobem zpracování látky řadového zájemce. Autorka měla při koncepci výkladu a jeho formulaci na zřeteli nepochybně čtenáře, jemuž je vlastní osobní vztah k nabízené látce, ale u něhož není možné předpokládat předběžné vědomosti,

kteřé by mu usnadnily pochopit text životopisu. Lewinová si tudíž nemohla dovolit zacházet do speciálních podrobností, ani do teoretických historických úvah, k nimž dává líčení Caesarova života řadu zajímavých podnětů. Její zásadou se stal výstižný a srozumitelný způsob podání, které působí bezprostředním dojmem svou myšlenkovou i výrazovou sevřeností. Základ jejího postupu vytvářejí krátké, promyšleně koncipované kapitoly, z nichž jen malý počet přesahuje rozsahem čtyři tiskové strany. Tvoří uzavřené věčné celky, které připomínají drobné divadelní či filmové scény spjaté v celek osudy ústřední postavy a jejím promyšleným jednotným pojetím.

Těžištěm autorčina zájmu byly Caesarovy životní osudy a tomuto zaměření zůstala Lewinová věrna od první do poslední stránky biografie. Třebaže zasazuje Caesara do konkrétního historického prostředí, které působilo na jeho povahu i záměry a jež on sám pomáhal spoluvytvářet, neklade si za cíl vyličit příčiny krize republiky, ani osvětlit historicky nevyhnutelnost zániku republikánského zřízení či nutnost vzniku principátu. V popředí její pozornosti stojí Caesar, jeho politické a vojenské činy i osobní vlastnosti, které již v antice dodávaly jeho jednání rysy osobitosti i výjimečnosti. Soustředění zájmu na Caesara je v biografii W. Lewinové tak silné, že i osobnosti, které tvoří v jistém ohledu integrální součást jeho životopisu, jako je tomu třeba u Pompeia nebo u Cicerona, stojí zcela v Caesarově stínu jako činitelé druhého či třetího řádu. Dokonce i Kleopatra se dostává v záběru W. Lewinové na stránky Caesarovy biografie téměř jen jako okrajová postava.

Zhuštěná forma výkladu nevedla u Lewinové k setření osobitého koloritu, který vyvěrá z dobového prostředí, v němž se Caesarovo osobní drama rozvíjelo. K navození příslušné atmosféry autorka využívá citátů z antických autorů, zapracovaných do textu tak, aby tvořily jeho kompaktní součást. Se stejným záměrem uvádí četné podrobnosti z veřejných i soukromých reálií a zařazuje do své knihy i početné ilustrace.

Výsledkem úsilí W. Lewinové se stala originálně pojetá Caesarova biografie, určená sice širšímu čtenářskému okruhu, ale budící zájem i u odborníků. K její věcné úrovni napomohl radou W. Hartke, jehož příspěvní připomíná autorka v závěru svého díla.

Jan B u r i a n

Petr Pokorný: Tomášovo evangelium, překlad s výkladem, Praha Kalich (Komenského evangelická bohoslovenská fakulta v Praze), 1981, 172 str.

Gnose je jedním z nejproblematickejších myšlenkových a společenských hnutí pozdního starověku. Spojují se v něm elementy židovského monoteismu, íránských dualistických učení, jakož i babylónské a egyptské magie s některými hlavními ideami raného křesťanství. Jednotlivé a mnohdy velice odlišné gnostické směry spojují tři základní představy: učení o bohočlověku, monoteismus a substanční dualismus. Ve své křesťanské variantě vytvořila gnose i osobitou christologii. Jádrem křesťanského gnostického učení není novozákonní zjevení, ale bezprostřední poznání (gnósis) božstva v aktu mystického zření. Rozmach křesťanské gnose spadá hlavně do 2.-3. stol. n.l., i když v různých odnožích se udržela až do středověku (bogomilové, kataři, albigenští).

Příspěvkem pro hlubší poznání této oblasti je nová práce P. Pokorného. Jejím jádrem je český překlad textu z koptského originálu pořízený na základě kritického vydání kodexů z Nag Hammádí nakladem UNESCO (1974). Autor se však neomezuje na pouhý překlad, ale podává i teologicko-filozofický výklad k jednotlivým místům textu, přičemž se soustřeďuje především na shody Tomášova evangelia s kanonickou verzí a na odchylky od ní. Tyto odchylky vykládá v duchu gnostické teologie.

V teoretickém úvodu seznamuje Pokorný čtenáře s historií nálezů z Nag Hammádí, s jeho obsahem (úplný výčet textů) a vý-

znamem. Tento nále z představuje dle autora zásadní přelom v gnostických studiích, protože přinesl řadu textů doposud neznámých. Tomášovo evangelium reprezentuje jeden ze základních textů celého souboru. Jedná se o sbírku údajných Ježíšových výroků (logií) zabarvených gnosticky. Její teologie je absorptivní mystikou odtrženou od společenského charakteru eucharistie raného křesťanství a Ježíš zde nemá rysy historické osobnosti, nýbrž je představen jako vzorový gnostik a bohochlověk.

Ústřední otázkou teoretické části Pokorného práce je problém původu a pramenů Tomášova evangelia. Autor postupuje metodou redakční kritiky a postuluje pro Tomášovo evangelium a synoptiky společnou předlohu: starší sbírku Ježíšových výroků. Dílčí shody mezi naším textem a kanonickými evangelii (Matouš, Lukáš) nemusí vždy mluvit pro jeho přímou odvozenost. Pokorný odmítá i krajní názor, že v Tomášově evangeliu je nutno spatřovat jakési "cento" sestavení z míst kanonických evangelii gnostickým kompilátorem. Nesvědčí pro to vnitřní protimluvy v textu a nejednotnost jeho teologie. Tomášovo evangelium je tedy dokumentem samostatné gnostické literární produkce reflektující některé prvky nejstarší křesťanské tradice. V jeho datování a lokalizaci se Pokorný drží současného konsensu a přijímá názor, že evangelium vzniklo patrně v pol. 2. stol. v Sýrii nebo Osrócné.

Pokorného práce je přínosnou novou sondou do světa křesťanské gnose, která byla dosud jen málo přístupná pro českého čtenáře. Hlavní Pokorného zásluha tkví v tom, že pořídil první přímý český překlad Tomášova evangelia z koptštiny. Teoretický úvod, v němž autor spojuje vysokou teoretickou úroveň se srozumitelností výkladu, představuje spolu s bibliografií dobrý základ pro další studium v této oblasti.

Jan Janoušek

Jan Šabršula a j., Úvod do srovnávacího studia románských jazyků. 2 svazky. Praha, SPN 1980

Toto dvousvazkové vysokoškolské skriptum přináší skutečně všestranné uvedení do problematiky srovnávacího studia románských jazyků. 1. kapitola je vlastně stručným úvodem do jazykovědy a dějin jazykovědy, se zdůrazněním romanistického přínosu. Nejsou tu probírány pouze problémy přímo související se srovnávacím studiem a jeho různými aspekty (vztah synchronie a diachronie, genetická a areální příbuznost, typologie), nýbrž je tu systematický výklad o členění jazykového systému, o vývoji jazyka, o hlavních jazykovědných směrech a přístupech, o sémantice a teorii znaku, o jazykové filozofii. 2. kapitola je zase stručným uvedením do indoevropského srovnávacího jazykozpytu, jehož metody jsou osvětleny zdařile. V části přinášející stručnou informaci o jednotlivých indoevropských jazycích však není výklad vyvážený a obsahuje některé nesrovnalosti: u řečtiny není vůbec zmínka o mykénštině, zato u arménštiny je celkem zbytečná informace o kavkazských jazycích, někde je zmínka o písmě, jinde ne (dévanágarí), o dialektech řeckých literárních žánrů se tvrdí: "epické básně se psaly variantou dialektu iónského, idylly dialektem dorským" (str.139) a zatím následuje věta: "Dialekty postupně ustupovaly atičtině zvané koiné nebo dialektos (tj. "společný dialekt")."

Velice důkladně je zpracována další část 2. kapitoly, zabývající se historickými a etnickými poměry v oblastech, kam pronikla romanizace, a historickými podmínkami integrace a dezintegrace (římské výboje a s nimi související rozšiřování latiny, rozpad jednoty imperia, pohyb národů). 3. kapitola je věnována latinskému jazyku, jeho vztahu k ostatním jazykům italským, charakteristice latiny klasické a latiny lidové. Také zde jsou některé partie zpracovány velice podrobně a zajímavě, např. charakteristika umberštiny, výklad o vidu a času v latině.

Těžiště celého díla je ve druhém svazku, obsahujícím

vlastní problematiku srovnávacího studia románských jazyků. Je tu ve 4. kapitole podán "systematický historicko-srovnávací pohled na románské jazyky a jejich rozrůznění", kde jsou nejen probrány základní shody a rozdíly v hláskosloví a morfologii, ale je tu i podrobný výklad o syntaxi a slovní zásobě románských jazyků. Probírají se zde v 5. kapitole problémy klasifikace románských jazyků a její různé aspekty (typologický, jazykově zeměpisný, sociolingvistický), je tu v 6. kapitole informace o rozšíření románských jazyků a v 7. kapitole se kriticky rozebírají teorie o vzniku románských jazyků a jejich rozrůznění. Zde jako v kapitole o klasifikaci se vyzdvihuje přínos našeho romanisty M. Křepinského.

Zatímco všechny dosud zmíněné kapitoly, představující 1. díl, jsou napsány J. Šabršulou, o 2. díl skripta (zabírající 2. část 2. svazku), "Stručné poučení o jednotlivých románských jazycích", se podělil kolektiv romanistů podle svého zaměření (kromě J. Šabršuly Z. Hampl, J. Chmelová-Svobodová, J. Smrčková, O. Tichý, D. Tvrdá-Moix, V. Uhlíř). Jsou tu podány dějiny a stručné charakteristiky jednotlivých románských jazyků, a to nejenom hlavních jazyků spisovných, ale i okcitéánštiny, frankoprovensálštiny, katalánštiny, rétorománštiny, sardštiny, korzičtiny, severoafričtiny, dalmatštiny, jazyků kreolských. V oddílu o francouzštině je také informace o frankofonních státech vzniklých rozpadem imperia a o jazykové situaci v nich, o francouzských dialektech, hlavně je tu podrobný rozbor rozdílů mezi pikardštinou a francouzštinou.

Celé skriptum vlastně navazuje na starší kolektivní Úvod do srovnávacího studia románských jazyků (Praha 1962), jde však o dílo rozšířené a radikálně přepracované. Je škoda, že v partiích převzatých z původního díla nebyly opraveny některé chyby (v 1. svazku se na str. 228 považuje mylně Sanctae Sylviae vel Aetheriae peregrinatio ad loca sancta za dva spisy (Peregrinatio Sylviae a Peregrinatio Aetheriae), v 2. svazku na str. 246 má být "koncovka 1. osoby plurálu" a ne "2. osoby"). Byl také přetištěn době poplatný výklad o tom, jak se ma-

sy, přejímající sovětská slova jako "soviet" nebo "věstník"
"zapírají o problémy politického života, současný čas se má,
a proti intrikám zbrojačského imperialistického táboru" (ava-
sek 2, 136)

Je to dílo, které imponuje mnoha ohledem svou šíří,
odůvodněnou pedagogickým záměrem přiblížit všechny předpokla-
dy zrovnávacího studia románských jazyků, i svou vědeckou neo-
ročností. Systematický a někdy do značných podrobností zachá-
zející výklad je přednostně zaměřen k objasnění teoreticko-
metodologických principů této kompletní disciplíny.

Helena K u r s o v a

Stanislav Králík a kol., Otázky současné komeniologie,
Praha, Academia 1981, 200 str.

Představovaná publikace je prací čtrnácti autorů, kteří
se různou měrou podíleli na jednotlivých pasážích. Těžiště
knihy tvoří informační stať o kritické edici Díla J.A. Komen-
ského Opera omnia (DJAK), které vychází v nakladatelství Aca-
demie od r. 1969. Tato stať zabírající téměř polovinu svazku
(str. 43-133) podává přehled o struktuře celé edice a o edič-
ních zásadách. Zbývající polovina svazku je vyhrazena třem
studiím, z nichž jedna je zaměřena historicky, druhá literár-
něvědně a poslední pedagogicko-filozoficky.

Úvodní historická studie z pera J.Polišenského seznamuje
se závěry a výsledky nejnovějších zahraničních i domácích
historicky orientovaných komeniologických prací. Autor provádí
periodizaci vztahu Komenského života a díla k dobové spo-
lečnosti a rozlišuje tak pět období, přičemž klade důraz na
prvá dvě období, kdy se osobnost Komenského formovala. Dosud
se věnovalo více pozornosti pozdějším obdobím, počínajícím
zhruba lešenským exilem, a některé momenty, jako např. vztah
Komenského k rudolfínské Praze, k manýristické kultuře, uni-
kaly zájmu badatelů. Upozorňuje též na dosud málo využitá pra-

menné zdroje k objasnění a vysvětlení některých otázek, jež vyvstávají při bádání a působení Komenského - jeho vztahu ke společenským skupinám, k sektám a menšinovým církvím. V této souvislosti se kriticky vyrovnává s některými krajními názory zahraničních autorů. Na druhé straně však opomíjí zmínit se o revelacích, které měly v 17. století silný politický dopad. Vymezení a osvětlení základního vztahu Komenského ke společnosti, ze které vzešel, v níž žil a již se pokoušel napravit, je podle autorova zjištění nezbytným předpokladem moderního komeniologického bádání.

Autoři dalšího příspěvku "Dílo J.A.Komenského jako literární fenomén", J. Kolár, M. Kopecký, E. Pražák, definují předpoklady studia naznačeného okruhu problémů. V první řadě je to požadavek nazírat na spisy Komenského především jako na literární svébytné útvary a nepovažovat je za pouhý historický materiál pro poznání autorovy osobnosti. Zdůraznění tohoto samozřejmého požadavku naznačuje, že starší literární historie tento zřetel opomíjela. Stále více se ukazuje, že literární věda má v komeniologii syntetizující funkci, spolu s aspektem filozofickým a teologickým. Pro dobu, kdy ještě nebylo dokončeno rozlišení krásné a naukové literatury, kdy se dodržují tradiční literární formy, lze právem pokládat právě literární historii za sjednocující aspekt všeho oborově specializovaného bádání o Komenském. Další otázkou je poměr latinské tvorby Komenského k domácímu kulturnímu kontextu: nepochybně je tato produkce součástí české kultury, proto je nezbytné studovat tato díla v perspektivě domácí literatury. Nejsou totiž určována pouze nadnárodním vzděláneckým kontextem latinské literatury. Teprve v nedávné době byly vyděleny okruhy Komenského literárních projevů, z nichž poznáváme Komenského jako slovesného umělce a teoretika. Vinu na tomto zpoždění má předchozí podcenění významu literárně uměleckého zřetele, opomíjeného na úkor pedagogické složky díla. Přitom vlastní Komenského teoretické práce poskytují literárním badatelům vydatnou podporu. Jako vlastní literárněvědné problémy Komenského tvorby lze pak

vytyčít modifikace literárních žánrů v jeho tvorbě, přechody a přesahy mezi nimi. Zvláštní pozornosti si rovněž zaslouží Komenského veršová tvorba, v níž se obráží neustálé napětí mezi časomírou a sylabickými rýmy. Otevřena zatím zůstává otázka překladatelské a adaptátorské metody Komenského, zvláště vystupující do popředí u parafrází biblických textů.

"Vychovatelský odkaz J.A. Komenského" je název poslední studie, na níž se podíleli D. Čapková, J. Červenka a J. Popelová. Hned na počátku autoři upozorňují na nebezpečí dvou krajností, jichž je třeba se vyvarovat při posuzování přínosu Komenského pedagogickému myšlení: je to násilná aktualizace nebo naopak odmítnutí Komenského myšlenek jako překonaných. Pro genetické určení dnešních vychovatelských a vzdělávacích problémů je historický aspekt nezbytný. Při pozorné analýze tedy může sledování vývojových linií v pedagogice být užitečné i pro dnešní pedagogickou teorii a praxi. To platí zejména o pansofické orientaci Komenského pojetí vzdělávání, jež se snaží řešit i dnes aktuální otázky celoživotního vzdělávání, poměru jedince ke společnosti, chápe lidskou tvůrčí aktivitu jako prostředek k dosažení vyšší životní kultury a harmonie a lidskou práci pokládá za zušlechťující princip. "Obecná porada o nápravě věcí lidských" je vrcholným vyjádřením Komenského, jak dát řešení problematiky formování člověka pevný filozofický základ. Myšlenkovým zdrojem je zde domácí tradice husitská a českobratrská, tradice českého a evropského humanismu, v neposlední řadě i soudobý rozvoj techniky, viděný jak ve svých výsledcích, tak ve výkladu soudobých filozofů. Z uvedených zjištění vyplývá nutnost neizolovat filozofickou stránku Komenského vychovatelského díla od pedagogické, chceme-li objektivně postihnout jeho projekty. Na str. 182 se autoři dopouštějí zkreslující nepřesnosti, uvádějí-li, že Komenský se ztotožňuje s postavou proroka a divotvorce Eliáše. Tento názor panoval před deseti lety, v posledních letech byl však přesvědčivě uveden na pravou míru J. Novákovou.

Na počátku zmíněná stať "Dílo J.A. Komenského v historick-

ko-kritické edici" podává účelně uspořádaný přehled (sestavili jej V. Petráňová a M. Steiner) o celkové struktuře již částečně realizované edice DJAK, připojena je stručná charakteristika Komenského jazyka, jak je zachycen ve spisech latinských, českých a německých, včetně pravopisu a jeho transkripce v této edici (S. Králík, J. Nováková, V. Petráňová, M. Steiner). Zájemcům o dílo Komenského a jeho moderní kritické vydání se tím dostává do rukou užitečná pomůcka, předjímající budoucí index jednotlivých spisů uspořádaných v edici DJAK. V ní budou postupně zpřístupněna všechna díla J.A. Komenského v jazycích originálu. Celý soubor obsáhne 27 dílů (včetně rejstříku), z nichž některé jsou několikasvazkové, takže se počítá asi s 55 svazky. Dosud jich vyšlo devět a pouze pro ně tedy společně platí údaje o zařazení jednotlivých spisů do svazků; u připravovaných a plánovaných svazků může dojít k přesunům. Každý svazek je zde uveden zkratkovitou charakteristikou v něm obsažených spisů. Pak jsou v rámci jednotlivých svazků uváděna jednotlivá díla plnými tituly, po nichž následuje obsahová charakteristika daného spisu a přesné údaje o jeho dochování, místě uložení a signaturách vždy alespoň toho exempláře, který byl nebo bude předlohou k vydání. Informace o každém spisu se uzavírá bibliografickým údajem o novodobých edicích. Díky přehledné grafické úpravě se lze v údajích rychle a spolehlivě orientovat. Jaksi mimochodem si při nahlédnutí do tohoto přehledu uvědomíme značný rozsah literární tvorby J.A. Komenského, a tedy i její novodobé edice. Přehled je užitečnou bibliografickou příručkou i pro samotné editory DJAK. Zvláště pak usnadní orientaci budoucím editorům; poslední svazky řady totiž budou vycházet až počátkem příštího století.

Přes tematickou různorodost a současnou neúplnost (postrádám zde např. vymezení a zhodnocení vkladu Komenského do reformačního úsilí) je publikace zasvěceným úvodem k soudobě pojeté komeniologické problematice.

Jiří B e n e š

ZPRÁVA O ČINNOSTI JKF ZA ROK 1981

Volební valné shromáždění se konalo 29. ledna 1981. Výbor pracoval i nadále pod vedením svého předsedy prof. dr. Karla Janáčka a zabýval se především náplní přednášek, stavem členstva a financí a publikační činností, jež je stále spojena s obtížemi.

Schůze výboru se konaly 29.1., 25.6. a 29.10.1981. Počet členů JKF činil ke dni 31.12.1981 346, z toho v Praze 252, 94 v Brně.

Hlavní náplní činnosti byla stejně jako v uplynulých letech činnost přednášková. Pražské ústředí uspořádalo 7 přednášek.

Brněnská pobočka pracovala pod vedením svého předsedy doc. dr. O. Pelikána; pokračovala ve spolupráci s Krajským pedagogickým ústavem. Brněnská pobočka uspořádala celkem 5 přednášek, vždy hojně navštívených, před každou přednáškou se konaly výborové schůze k projednání běžných záležitostí.

Odborná skupina brněnské pobočky se sídlem v Olomouci uspořádala 3 přednášky dr. S. Sedláčka. Podílela se i nadále na příležitostných překladech z latiny do češtiny a opačně podle potřeb fakult Univerzity Palackého a ostatních společenských institucí v Olomouci. V rámci knihovny klasické filologie byly uspořádány 3 bibliografické porady.

Odborná skupina pro medievalistiku JKF, vedená dr. Pavlem Spunarem, soustředila svou pozornost zejména k přednáškové činnosti, spojené s diskusemi. Uspořádala celkem deset zasedání, na nichž byly prosloveny referáty z oboru středolatinšské filologie, pomocných věd historických, dějin univerzity, hospodářských dějin, dějin filozofie, etnografie, dějin výtvarných umění a archeologie. Přednášky byly hojně navště-

vovány a udržely si stoupající zájem studentů a mladší generace. Jak se stalo již tradicí, doplnila skupina svou činnost i několika dalšími akcemi. Zorganizovala table-ronde o ikonografii a ve dnech 21. června 1981 a 5.-6. září 1981 pořádala dva výlety. Prvý pěší na horu Říp (doprovázený odborným výkladem dr. V. Dvořáčkové) a druhý do západních Čech s prohlídkou Plas, Manětína, Rabštejna, Chýší, Žlutic, Strážnice, Kladruha a Přimdy.

Přednášky v medievalistické skupině: J.Nechutová, Simon de Cassia - italský augustinián (13. ledna 1981); P.Sommer, Současný stav archeologického výzkumu českých řádových domů (10. února 1981); K.Reichertová, Nejstarší architektura v bývalém sázavském klášteře a její vztah k jihovýchodní Evropě (10. března 1981); J.Čechura, Cisterciácký řád v Čechách v době předhusitské - Problémy a interpretace (14. dubna 1981); I.Hlaváček, Úvahy o dvoru Václava IV. na základě kapelanátu (19. května 1981); J.Vacková, Ohlasy husitských Čech v Gentském oltáři a v nizozemském malířství 15. století (16. června 1981); V. Kvas, Záhada vzniku staročeské bible (13. října 1981); F.Šmahel, Viklefsko-husitské pojetí universálií: záhady a smyšlenky (27. října 1981); P.Režný, Mytologický signál androgyna v antice a středověku (17. listopadu 1981); M.Svatoš, Alma mater Pragensis? (Pokus o universitní prosopografii) (8. prosince 1981).

Školská skupina JKF, pracující pod vedením prof. E. Svobodové, uspořádala metodický seminář pro profesory latiny na gymnáziích, na němž promluvil dr. Jaroslav Červinka "K perspektivám latiny jako nepovinného předmětu". Účastníkům semináře (20) rozdal přednášející písemný návrh na "Elementární (základní) učebnici latiny pro jednoroční kurs à 2 hod. týdně". Učebnice je koncipována tak, že by mohla sloužit eventuálně i pro zájemce o latinu - samouky. Pro větší publicitu návrhu a možnost ev. připomínek bude návrh otištěn v ZJKF.

Kabinet cizích jazyků Pedagogického ústavu hl.m. Prahy uspořádal za vedení dr. Jitky Taišlové 14.4. besedu pro pro-

fesory latiny a vybrané žáky, na niž přednášel doc. dr. Jan Burian "O počátcích Říma (legenda ve světle nových objevů)".

Činnost knihovny JKF záleží především ve výpůjční službě čtenářům, členům JKF, ve výjimečných případech i nečlenům. Knihovna nemohla být v r. 1981 soustavně doplňována publikacemi čs. produkce z oboru pro nedostatek finančních prostředků. Výměna se zahraničím probíhala jako v jiných letech. Část knihovny JKF, přesunutá do místností v Praze 2, Mánesově ul. č. 82, nebyla v r. 1981 v provozu. Knihovna měla k 31.12.1981 26.892 inv. čísel v celkové hodnotě 161.377,60 Kčs.

Redaktorkou Zpráv JKF byla prof. E. Kamínková, redakčním tajemníkem dr. J. Šmatlák. V roce 1981 vyšel ročník 22, 1980 číslo 3, který byl rozeslán členům a předplatitelům.

Bibliografická komise pracovala v r. 1981 ve stejném složení jako dříve. Do tisku byla odevzdána Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za léta 1978-1979, sestavená dr. E. Stehlíkovou a prom. fil. Z. Vaněčkovou. Průběžně se pracuje na bibliografii za další léta.

Slovenská jednota klasických filolůgův je samostatnou společností, ale její předsedkyně dr. V. Bunčáková je 1. místopředsedkyní Jednoty klasických filolůgů při ČSAV. Slovenská JKF tiskne také ve Zprávách JKF své příspěvky a zprávy, odebírá je pro své členy a přispívá na ně i finančně.

Jednota klasických filolůgů je členem FIEC (Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques). Stálým zástupcem JKF ve FIEC je prof. dr. Pavel Oliva, DrSc. Navrhovaná spolupráce s Winckelmann-Gesellschaft v NDR byla schválena příslušnými orgány až počátkem roku 1982.

Ladislav V i d m a n

Rudolf Pečman, Antické náměty v opeře 18. stol.

(26.2.1980)

Referent se zaměřil k velmi frekventované tematice. Sledoval vývoj opery 17. a 18. věku a podrobněji si všiml jejích vývojových epoch (florentská camerata, škola římská, benátská, neapolská). V problematice periodizace italské opery navázal na výzkumy zahraničních muzikologů v otázce nového pojetí tzv. škol a razil myšlenku celoitalského vývoje dějin opery, charakteristického vzájemným propojením jednotlivých škol.

V průběhu dvou století vývoje italské opery se také měnil vztah libretistů a skladatelů k antice a k námětům ze starověku. V počáteční fázi (Monteverdi) byla rozvíjena pastýřská tematika (látky orfeovské), později - vlivem francouzského dramatu - převládá zájem o náměty mytologické a zejména historické (Apostolo Zeno), avšak v závěrečné fázi (Pietro Metastasio) nabývají antická témata rázu galantního. Obecně byl vztah k antice u libretistů a hudebníků 17. a 18. století nehistorický, svět antiky sloužil pouze jako "zrcadlo současnosti", v němž se mohl spatřit divák a posluchač v idealizované formě.

Nelze směřovat pojetí antiky dvacátého století se starším pojetím v dobách prvního rozvoje opery. Tehdy bylo také pojetí opery zcela jiné než dnes. Operní hrdinové pronášeli reflexivní idealizované úvahy o ctnosti, lásce a nenávisti, aniž cháпали operu jako dramatický svár jednajících osob. Ostatně antiku idealizoval také Gluck i Beethoven, který se neustále vracel ke starověku, aby z něho vytěžil - marně ovšem - námět pro operní tvorbu.

Ve svých výkladech, které představují kapitolu z dějin filozofie informativně pojatou, snažil se referent na základě novější literatury předmětu (západní literatury: W.Theiler 1933, J.Koch 1956, H.Dörrie 1962 aj. i literatury marxistické: A.F.Losev, J.Legowicz aj.) přesněji doložit tezi, že novoplatónismus znamená předěl i pojítka mezi antikou a křesťanstvím.

Novoplatónismus je na jedné straně pokusem o obnovu či záchranu antických myšlenkových tradic; byl motivován protikřesťansky, avšak v důsledku svého filozofického a metafyzicky teologického obsahu nejen se nemohl stát hrází proti šíření křesťanství, nýbrž dokonce mohl být použit k filozofické fundamentaci křesťanské víry. Dochází k tomu ovšem až v okamžiku, kdy institucionalizované křesťanství počíná potřebovat této fundamentace počítovat - tj. ve druhé polovině 4.století v Ambrosiově kruhu. Vynikající úlohu při recepci a křesťanské interpretaci novoplatónismu sehrál Aurelius Augustinus, který ze směru antické tradice, jenž byl pro křesťanství v té době nebezpečný, učinil oporu křesťanského názoru. Soudobé bádání ukazuje, že prostředníkem mezi novoplatónismem a Augustinem byl Porfyrios, bez jehož vzoru by patrně některé Augustinovy spisy ani nemohly vzniknout. Nicméně křesťanská recepce novoplatónismu mohla jít jen po určité mez: novoplatónské tendence k panteismu, nepřítomnost principu "milosti", pojetí božstva jako neosobního principu i jako principu permanentně produkujícího apod. stály v rozporu s křesťanským názorem. Odtud lze pochopit, proč novoplatónská tradice mohla později vystupovat jako myšlenková opora herezí, zvláště tam, kde nebyla čerpána z novoplatónismu Augustinem christianizovaného, nýbrž ze zdrojů jiných (Areopagitika, arabský aristotelismus apod.).

Antonín Bartoněk, Po západním Řecku a ostrovech
(22.4.1980)

Autor promluvil o své cestě po západořeckých ostrovech Korkýře, Leukadě, Kefalénii a Zakynthu. Na pevnině projel Épeirem, Akarnánií, Aitólií, na Peloponnésu navštívil Acháiu, Élidu, Arkádií a Messénií. Promítl diapozitivy antických pamětihodností a krajinných zajímavostí.

Oldřich Pelikán, Klasicismus v antickém umění
(21.10.1980)

Termín klasicismus, odvozený od slova klasika, označuje sloh, který se inspiřuje a navazuje na minulé období považované za vzor, za klasické. Výraz *classici* známe již u Cicerona a Gellia, kde znamená klasické autory, vzory pro školní výuku, doslova autory první třídy, prvotřídní.

Na vybraných sochařských památkách dokumentoval přednášející nejdříve širší i užší pojetí klasiky, dále její místo v rámci řeckého vývoje a konečné historizující reakce, počínaje archaizováním od konce 5.stol. př.n.l., zejména helénistický všestranný klasicismus od pol. 2.stol. př.n.l. Zvláštní pozornost věnoval klasicistickému proudu v římské sochařství, který je jednak trvalou složkou vrstevnaté protikladné výtvarné struktury, jednak se v některých obdobích důrazně projevuje a určuje typický ráz oficiálního dobového slohu (augustovský klasicismus, hadriánovskoranněantoninovský, klasicismy 3.-4. stol. n.l.), přičemž se ovšem jeho obsah postupně měnil.

V zobecňujícím závěru přednášející zdůraznil, že klasicismus provází vývojové přechody a krize. Jednou je činitelem "reakčním", sr.tzv. akademismus, jindy zase tvůrčím, sr. dobu Augustovu, Francii 17.stol., ale i P.Picassa. Velké klasicismy se stávají klasikou, absolutně i relativně pro další vývoj.

Pavel Beneš, Římská města v Alžírsku
(16.12.1980)

V dubnu a květnu 1980 měl přednášející možnost navštívit Alžírsko a vidět některé římské památky, jichž se odhaduje na pět set.

Pocházejí jednak z císařské doby II. a III. století, jednak z křesťanské výstavby za Aurelia Augustina. Patří mezi ně především přímořská místa: Hippo Regius, nyní Annaba (fr. Bone), Rusicade - Skidda s největším divadlem, Bejaia (fr. Bougie), Saldae, s vodovodem částečně v tunelu, Alžír (El džezair, Icosium), národní archeologický park Tipasa a hlavní město starověké Mauretánie Cherchell (Iol), vybudované Jubou II.

Na jihu byl římský Limes 250 až 300 km od moře, nejnámější lokalitou je nyní oáza Biskra, starověká Vescera.

Římská města čítala 5 - 10 tisíc obyvatelů, ale na nynějším tunisko-alžírském pomezí bylo třicetitisícové Theveste, nyní Tebessa, odkud Římané řídili kolonizaci Numidie a Mauretánie.

Nejvýznačnější památky se zachovaly v Tingadu (Thamugadi) a Cuiculu pod nyníjší Džemilou, kde se na skalním ostrohu zachovaly trosky celého města s dvěma fóry, vítězným obloukem, thermami a divadlem, a dvěma křesťanskými chrámy s vzácným baptistériem.

V postiženém Asnamu (Castellum Tingitanum) byl nejstarší křesťanský chrám z doby Konstantina Velikého. Po něm bylo hlavní město Numidie Kirta (= berbersky Město) přejmenováno na Constantina, což je jeden z mála římských dodnes zachovaných názvů.

ZPRÁVA O HOSPODAŘENÍ JKF ZA ROK 1981

Příjmy:

Počáteční hotovost k 1.1.1981	Kčs	1.211,74
Členské příspěvky a zápisné	Kčs	6.335,--
Prodej publikací (Zprávy JKf)	Kčs	8.297,--
Ostatní příjmy (prodej ze skladu)	Kčs	36,--
Dotace ČSAV	Kčs	42.800,--
Příjmy celkem	Kčs	58.679,74
=====		

Výdaje:

Mzdový fond	Kčs	29.370,--
Odměny za práce	Kčs	2.536,50
Cestovní výdaje	Kčs	983,20
Materiálové výdaje (včetně tisku ZJKF)	Kčs	835,94
Práce a služby	Kčs	2.952,10
Finanční náklady	Kčs	2.957,--
Vrácení přeplatku	Kčs	15,--
Výdaje celkem	Kčs	39.649,74
=====		

Zůstatek k 31.12.1981	Kčs	19.030,--
z toho na běžném účtu u St.spořitelny	Kčs	18.613,86
v pokladně	Kčs	167,14
záloha Brno	Kčs	249,--

Základní prostředky

Inventář, ZP, DKF	Kčs	52.871,13
Materiálové zásoby: sklad učebnic a Zpráv JKf	Kčs	91.862,30
Knihovna (vč. Brna)	Kčs	161.377,62
Základní prostředky	Kčs	306.111,05
=====		

Jmění k 31.12.1981

Peněžní prostředky v Praze	Kčs	18.781,--
Peněžní prostředky v Brně	Kčs	249,--
Základní prostředky	Kčs	306.111,05
Jmění celkem	Kčs	325.141,05
=====		

Zuzana P o s p í š i l o v á

DODATEK KE ZPRÁVĚ O HOSPODAŘENÍ JKf ZA ROK 1981

Jednota klasických filologů mohla plnit v r.1981 své plánované úkoly díky dotaci ČSAV (42.800,-) a díky zdrojům jejich příjmů, tj. členským příspěvkům, prodeji publikací a učebnic. Vlastní příjmy JKf byly proti plánovaným vyšší o 1.068,- Kčs, přesto v pražském ústředí dluží 41 členů 1.070,- Kčs (z celkového počtu 252 řádných členů), v brněnské pobočce dluží 10 členů 330,- Kčs (z celkového počtu 94 členů). Podle platných stanov vědeckých společností při ČSAV je třeba vyvodit následky vyplývající z neplacení členských příspěvků u těch členů JKf, kteří jsou dlužní za dva roky.

Hodnota celkového jmění JKf se v porovnání s rokem 1980 zvýšila o 8.994,20 Kčs. Revize inventury majetku bude provedena během 1. čtvrtletí 1982.

Spolupráce s brněnskou pobočkou byla i v tomto roce velmi dobrá. Hospodářskou a finanční agendu vedí náležitě dr. Karel Čupr, účetní doklady pobočky jsou uloženy v hospodářské a finanční agendě pražského ústředí. Úspěšná byla i spolupráce se Slovenskou jednotou klasických filologův v Bratislavě, díky jejímu vědeckému tajemníkovi dr. D. Škovierovi; obě společnosti se vzájemně informovaly o svých akcích, členové slovenské společnosti měli možnost přednášet v JKf a publikovat ve Zprávách JKf, na jejichž vydávání se slovenská společnost podílí i finančně.

Spolupráce s ekonomickými orgány ČSAV, zejména se s. Bažantem, byla velmi dobrá. Výbor JKf mu vyslovuje svůj dík za to, že se u něho setkával vždy s pochopením pro svou činnost.

Zuzana P o s p í š i l o v á

REVIZNÍ ZPRÁVA O ČINNOSTI JKF ZA ROK 1981

Revize hospodaření, inventáře a činnosti JKF za rok 1981 byla provedena dne 25. února 1982 revizorkami ěp. R. Dostálovou a ěp. D. Řezníčkovou. Revizi byla přítomna zaměstnankyně JKF I. Lukešová.

Revizorky zkontrolovaly účetní doklady za r. 1981, pokladniční knihu i deník a shledaly, že účetní evidence je vedena řádně a že JKF hospodárně a účelně nakládá se svými finančními prostředky podle schváleného rozpočtu. JKF mohla plnit i v r. 1981 své plánované úkoly díky dotaci ČSAV, poněvadž zdroje příjmů byly tytéž jako v letech předcházejících.

Spolupráce s finančními orgány, hlavně se s. Bažantem, byl velmi dobrá. Výbor JKF mu vyslovuje svůj dík za to, že se s ním vždy setkával s pochopením pro své finanční problémy.

Revizorky konstatují, že vědecká společnost Jednota klasických filologů úspěšně plnila své poslání v našem vědeckém i kulturním životě.

Edžena Dostálová - Dana Řezníčková

KNIHY ZASLANÉ REDAKCI

- M. Porci Catonis De agri cultura. Ad fidem Florentini codicis deperditi iteratis curis edidit Antonius Mazzarino. Leipzig, Teubner 1982, CXXXV + 138 str., 12 tab.
- M. Tullius Cicero, Scripta quae manserunt omnia, fasc. 28, Orationes in M. Antonium Philippicæ XIV. Ediderunt P. Fedeli, Torre a Mare. Leipzig, Teubner 1982, XXVII + 193 str.
- Euripides, Bacchae. Edidit E. Christian Kopff. Leipzig, Teubner 1982, XXI + 79 str.
- Iulii Exuperantii Opusculum. Edidit Naevius Zorzetti. Leipzig, Teubner 1982, XXVI + 13 str.
- Fragmenta poetarum Latinorum epicorum et lyricorum praeter Ennium et Lucilium. Post W. Morel novis curis adhibitis edidit Carolus Bueckner. Leipzig, Teubner 1982, XIV + 219 str.
- Longus, Daphnis et Chloe. Edidit Michael D. Reeve. Leipzig, Teubner 1982, XIX + 105 str.
- M. Minucii Felicis Octavius. Edidit Bernhard Kytzler. Leipzig, Teubner 1982, XIV + 41 str.
- Musaeus, Hero et Leander. Edidit Henricus Livrea adiuvente Paulo Eleuteri. Leipzig, Teubner 1982, XXV + 19 str.
- Portréty světovládců I (Od Hadriana po Alexandra Severa), II (Od Maximinů po Carina). Přeložili, vysvětlivkami, rejstříkem a předmluvami opatřili Jan Burian a Bohumila Mouchová. Praha, Svoboda 1982 (Antická knihovna 47, 49), 356 str. + ilustr., 302 str. + ilustr.
- Triphiodorus, Ilii excidium, Edidit Henricus Livrea. Leipzig, Teubner 1982, XXVI + 50 str.
- Ivan Jefremov, Athéňanka Tháis. Přel. Jiří Honzík. Poznámky Z. Pospíšilová. Praha, Svoboda 1982, 535 str.

Čtení o antice 1980/1981. Prémie XI. ročníku Antické knihovny.
Zpracoval kolektiv autorů. Praha, Svoboda 1982, 103 str.,
ilustr.

Oprava

Do nekrologu "Za Jaromírem Bělským" od Ladislava Vidmana se nám při opisování vloudila chyba. Na stránce 83 má správně být ".....po válce 1945-1948 byl asistentem v semináři pro starověké dějiny a epigrafii.....". Autorovi i čtenářům se omlouváme.

Redakce